XIX. Arch. Vecch.

72

MANOSCRIT.
Magl.
XIX
72

Sezione Magliabechiana
Biblioteca Nazionale Centrale Firenze
Mss
Magl.
Classe
XIX
Codice
72
Provenienza
Strozzi fo No 518

XIX
VEGETIVS

XIX, 72

Flavii
Vegeti

1070

SEZIONE
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE FIRENZE
MSS
Pr
Strozz

N° 510

Antiqua militia Romanorum lib: tres, Flavii recenti
Vegetii auctoris, manca nel fine 5 capi:

in Cartapecora

del Sre: Carlo di Tommaso Strozzi
1670

N° 510

Nº 1085 510 1
D 72

PRimus liber lectorem edocet uiroꝝ exquibus loꝰ
ul' quales probandi sint aut quibus azmoꝝ exatis
inbuendi. Secundus liber ueteris militie continet
morem. Tertius liber oia artium genera q̃ interesse pl̃io neces-
saria uidentur exponit Quartus liber uniuersas machinas q̃b̃
ul' oppugnan̄ ciuitates ul' defendũt enarrat. Nq̃ualis q̃ belli p̃-
cepta subnectit. In oi aũt pl̃io non tam multitudo q̃ uirtus indoc-
ta q̃ artis et exercitum solent p̃stare uictoriam. C. 1.
Romanos os ẽ sola azmoꝝ exatatione uicisse. C. ij
Exquibus regionibs tyrones legendi sunt. C. iij
Vtrum exaquis an exurbibus utiliꝰ sint tyrones. C. iiij
Cuius etatis tirones legendi sint. C. v.
Qua statura uiriores probandi sint C. vj
Exuultu et p̃portione corporis agnosci diligendo qui meliores possit
ẽe tyrones. C. vij
Cuius artis tyrones ul' legendi sint ul' respuendi. C. viij
Quando tyrones signandi sint. C. viiij
Adgradum q̃ sursum et saltum exercendum tyrones. C. x
Ad usum notandi exercendum tyrones. C. xj
Quem admodum assuta uimina ul' adpalos antiq exercebat tirones
Armaturam docendos tyrones. C. xij
Tirones exercendos admissilia iaculanda. C. xiij
Sagittis diligenter tyrones uulnerandos. C. xiiij
Adiactandos lapides fundis exercendos tyrones C. xv
De exercitio plumbatarũ. C. xvj
Quem admodum ad ascendendos equos tyrones exercendi sunt. xvij
Adportandum pondus exercendos tyrones. C. xviij

BIBLIOTECA NACIONAL 1883 RESERVA

Quo armoꝝ genere usi sunt antiqui. .C.xbuij
Demutatiõe castroꝝ. .C.xx
Inquibus locis constituenda sint castra .C.xxj
Quemadmodum quasi spe delmenda sint .C.xxij
Quo genere munienda sint castra .C.xxiij
Quemadmodũ exercant tyrones. ut imane ordines ritualia custodiant .C.xxiiij
Quantum spatium ire ul' redire debeant. ul' quoties in mile exercitu cum educuntur milites ambulãt. .C.xxb
De adoctatione rei militaris romanegꝫ uirtutis .C.xxbj

Prologus pmi libri. C. 1.

Antiquis tpibus mos fuit boãꝫ artium studia mandare hi teris atqꝫ imlibris redacta offere pnapibus. qꝫ neqꝫ recte aliqd incohat' n postmodũ fauerit impator neqꝫ quicqꝫ magis dret ul' melioꝛ fare ul' plia ul' pnapem cui' doctrina oĩbus põt pro desse sbiectis. Qꝫ Octauianum augustum ac bonos d mceps pn cipes huisse libenter frequentibus d daratur exemplis. Sic re gniatium testimonijs creuit eloquia dum nõ culpatur auda cia Hac ego mutatiõe cõpulsus dum cõsid2o clementia uiꝝ ausib' liꝝ magis ignoscere posse qꝫ ceteros me inferiorem me antiquis sẽptoꝛibus ee unx sensi. Iz mhoc opusculo n ubor cõ canitas lit necaria n acuĩ ingenij Iz labor diligens atqꝫ fidꝰ ut q apud diuersos stoꝛicos ul' armoꝝ disciplinam docentes dispsa ꝛ inuoluta eclantur pro utilitate romana pferantur i medium. De dhctu g. atqꝫ exercitatiõe tyronum p quosdam gradus ac titulos antiquam consuetudiem conam hostendere. non q' impatori ista uideantur incognita. Iz ut q sponte pt. p. salute disponis agnoscas custodisse romani imperij cõditores In hoc puo libello qequid d maxis rebꝰ sempꝫ necariis requi rendis credis inuenias //

Romanos os gentes sola armoꝝ exercitatiõe maxime C. ij.

grandi qꝫ dolcat pterisse. h eat ꝛ spatium unuersa discendi neqꝫ eim pazua aut leuis ars uidetur armoꝝ suue equitem i suue pedutem Sagitandi ne uelis imbuere suue scutatum armature numeros oms osqꝫ gestus docere nerlorum dhati nec ordines tueri. bt missile ꝛ destinato ictu et magnis bi ribus iaciat. ut fossam ducere. fudes scienter figere nouerit. ꝛ scutum tractare et obliquis ictibus uenientibus ad tela deflectere plagam prudenter uitare audactez inferre hunc talitez instituto tyroni. Pugnare aduersus quoslibet hostes inane formido non erit Iz uoluptas Qua statura Juniores

Probandi sint. C. bj.

Probitatem tyronum admsso semp exactam ita ut genes pedes ul' certe quinos et denas untias inter alares equi tes ul' imprimis legionum coꝛtibus probarentur set tunc e rat amplioꝛ multitudo et phires militiam sequbantur arma tam. n dum eim cunctis ps florentioꝛem aduxerat iuuentutez qꝫ necitas exigit non ta stature rõem ducere fudes scient figere nouerit et scutum tractare et obliqs uenientib' ad tela deflectere plagam prudent uitare. audactez inferre hunc talr instituto tyroni. pugnare aduersus quoslibꝫ hostes inane formi do nouerit Iz uoluntas. conuenit hẽ qꝫ iuuenez et ipo homero te ste non fallimur qui Tydeum minoꝛem quidem corpoꝛe. Iz fo rtioꝛem armis fuisse significat // Exercitu et primo coꝛpoꝛis

Agitatione ad diligendo q melioꝛes possint ee tyrones C. bij.

Et qui delectum actuzus est uchement intendat. ut ex uultu oculos exomi conformatiõe membꝛoꝝ eos diligat qui impleze ualeant offm bellatoꝛis. nanqꝫ nõ tm i hoibus Iz ẽ inequis et canibus uirtus mlis declaratur inditis sicut de tissimoꝝ hoium disciplina comprendit. qꝫ ẽ inapib' mantuanus auctõ dicit ee huandum Nam duo sunt gna hic melioꝛ is Iz et ore rutilus ꝛ clarus. Sequamur ille oꝛdinis alter desidia

latam gz trahens ingloriis aliuꝝ Sit ꝙ adolescens mazio opi dep
utandus/uigilantibus oculis. exerta cerute. lato pectore. hume
ris musculosis ualentibus brachijs. digitis longioribus. uentre
modicis. exilioz cruribus suis ⁊ pedibus non superflua distinctis
sz neruoz duritia collectis Cum h̄ intyrone signia dep̄nderis ꝑ
ceritatem non magno ope ꝺsideres. ꝺtilius enim est fortes mil
tes ee. gz grandes Cuius azis tirones ul' legendi sint resp
ondi caplo. bnj.
Sequit ut cuius azis elligendi ul' penitus respiendy sint
milites mdagamus. piscatores. aucupes. dulcarios. hinteoes
osqz qui aliquid tractasse uident adgenita ptines. arbitror.
pellendo acasteis fabros. ferrarios. carpentarios macellaios
et cerueoz aprorqz uenatores. conuenit sotiazi militie Et hec est
inquo totius. r. p. salus uertitur. ꝺt tirones non tm corpoib⁹
sz etiꝫ aiis pstantissimi ꝺligant. Uires regni ⁊ romani no
minis fundamentum inp̄ma ꝺlectis exercitioe consistunt. nec
leue hoc putetur officium ut passis quibusqz mandandiz
q apud ueteres int tam uaria genera uirtutum ihtorio p
cipue constat esse laudatum. Juuentus enim cui ꝺfensio pro
uincie cui bellorum est curanda fortuna ⁊ gnē copia supetat.
et moribus ꝺbet excellere honestas cum idoneum militem red
dit. uerecundia dum phibet fugere facit ee uictorem Quid
enim pdest si exerceatur ignauus si plurib⁹ stipendijs moretur i
castris. Nunqz exactus pficit tpr cuius improbandis tirombus
claudicarit electio ⁊ quantum usum spimentisqz cognouim⁹
Hinc tot ubiqz abhostibus illate sunt clades. dum longa pax
militem inertiosius leqz. dum honestioꝝ quique curiha
sectantur officia. dum indicti possessoꝝib⁹ tirones p gratiam
ac dissimulantiu pbantur. tales sonantur azmis. quales
domy hec fastidiunt Amagnis. gz uiris magnisqz diligen
tia idoneos conuenit elligi uiros. //

Quando tirones signandi sint e. bnj.
Set non statim puncti signioz ⁊ inscribendus est tyro
delectus. uez ⁊ an exacto p̄tentandus. ꝺt utrum uere tanto
opi aptus sit possit cognoscat ⁊ ucloritas in illo requirenda ui
ꝺetur et robur. et ptr. azmoz disciplina adiscere ualeat. Utru
habeat confidentiam militarem. plerisqz enim qui uis no ꝑprobabiles
uidant spe tm exprimtis comprobant indigni repudiandi. ego
minus utiles. et inlocum coz strenuissimi subrogandi sunt.
In omi eiz conflictu non tam prodest militudo qz uirtus. Digne
as itaqz tirombus p cotidiana exercitia azmoz est demonstranda
doctrina sz huius rei usum dissimulatoz longe securitatis abo
leant. Quem uicinias docere possit q ipe non didicit. De usto
rias q ul' libris nobis antiqua consuetudo repetenda e. Sz illi res
gestas ⁊ eventus tm scripsere belloz ista q nunc qzimus. tanqua
nota. linqntes lacedemonij qdem ⁊ athenienses aliisqz grecoz
in libris retulere plura q tacita uacant. Sz nos disciplinam
militarem p. r debemus inquere qui expulsis finib⁹ inpiu
suum pene solis regionibus et mundi ipius fine distendit. h
necessitas compulit exolutis auctoribus ea me in hoc opusculo fi
delissime dicere q Cato ille censo unus d disciplina militari
scripsit. q cornelius celsus. q frontinus pstringenda duxerint.
q paternus diligentissimis uiris militaris asserior in libro
redegit. q ⁊ augusti et troiani adrianiqz constitutiob⁹ cau
ta sunt Nichil enim in auctoritatis assumo. sz hoz quos sup.
retuli q dispersa sunt uelut in ordiem epithomata conscribo.
Adgradum ⁊ ursum et saltum exercendum tirones e. x.
Primus gz meditationum auspitijs tirones militare ce
cendi sunt gradum. Nichil enim magis in re militari agere ⁊ custo
diendum est. qz ut hos milites incedendi ordinem huent. q sine
non pot fieri nisi assiduo exacto ambulare celeriter. ⁊ equalit.
dissilire dissilire dissilire. Periculum enim abhostibus semp grauissimu

subsinuit diuisus et inordinatus exercitus militari q̄ gradu x^m^ milia passuum ozis quinq; dum taxat extruis consideda sunt. plenius autem gradum qui citatior est totidem ozis xxuij. pagenda sunt. Quid addizis iam cuiusis est cuius spatium nō potest definire. sz et rursum papine assueti faciendi sunt numozes ut maioze impetu in hostem prozumpant. ut loca opportuna celeriter cum usus aduenerit occupent. uel aduersarios idem facere uolentibus p̄occupent ut adexplozandum alacriter pgant alacrius redeant. ut fugientiuz tergа facilius comphendāt. Assaltum ē q̄ ul' fossē transiliuntur ul' impediens aliqua altitudo superatus extendis est miles. ut cū huiⁿ modi difficultates euenerint. possint sine labore transire. p̄ter ea unpō conflictu. ac dimicatōe telorū bellātū conatusq; lutiq; uicis aduersary pstringit oculos. mentemq; deterret. plusq; plagam infligit q̄ ille adeauendum ul' adrestituendum certe se pparet. D exercitio. Grecis pon magn salustius memozat. Cum alacribus saltu cum uelocibus cursu. cum ualidis uctc certabat. Hec cum ille alic potuissz par cē sagitto nisi secq; et milites frequentibus ex ciuis pparasset adplia. // Adusum notandi extendum tyrones c. xj.

Vtendi usum estuis mribus oīs equalr debet tyro condiscere. non cim semp pontibus flumia transeunt. sz a cedes et isecq uens natare cogitur frequent exercitus. sepe repentinis ibribus solent exundare torrentes. et igniozantia nō solum abhoste. sz et ab his aquis discrimen incurrit. Idcoq; romani uctezes quos tot bella et continua pelia ad oem rei militaris eruditos habuerunt. autem campū maxtium uianum tibezi delegerunt. Juuentus post armoz exercitium fluuium pulueremq; diligeret. ac lassitudinem cursus natandi labore deponeret. Non solum sunt pedites sz equites iposq; equos uexillas quos ligatios uocant adnatandum exercē p comodum est. ne quid impitis cum necessitas incumbit eueniat. // Quemadmoū astuta uimina ul' adpalos antiq; c. xij.

Antiquis fuit inuentū inlibris h̄ gñe exercere tyrones. Scuta de uimine immodum clatrū rotundata texebant. ita ut duplum pondus cratis hꝛet. Cum statum publicum hec consistunt. Item q; clauas ligneas duplices eq; ponderis pro gradus tyrocinibus dabat. eoq; in non tm mane sz a post meridiem exercebantur adpalos. Palor cim usus non solum militibus sz etiam gladiatoribus plurimum prodest. n unq; aut arena. aut campus inuictum armis uirum probauit nisi qui diligenter dorebatur adpalum. Alig. autem tironibus singli pali figebantur interua ita ut mutari nonpossent et sex pedibus imminerent contra illū palum tanq; contra aduersarium tiro cum clate illa et clava uelut cum gladio se exercebat et scuto. ut n qui caput peteret. aut faciem n latibus minaretur. Interdum extenderet poplites et diuta sustineret recederet assultaret. insiliret qi pstem aduersarium sic paulum omy impetu. oi belladi artem temptaret. inquia meditatio habitū ulla cautela. ut ita tyro adinstingendum uulnus insurgeret. ne qua parte ipe pateret adplagam. // Tirones exercendos. Armaturam docendos tirones c. xij.

Deterea non celim. sz punctim ferire discebāt. Nam celum pugnantes nō solum uincere. sz deuehe romani. Cesa eiz quouis impetu uenīat non frequenter infligat cum armis uitalia defendantur. et ossibus q̄ duas unias puncta adacta mortale ē nonne est eiz ut uitalia penetret quicqd imq; d inde dum cesa infertū. et aduersarium sanciat anteq; uideat. Idoq; ad dimicandum h̄ papine gñe usos constat ce romanos. Duplices aūt ponderis. illa cratis et clauā io dabantur. ut cum leua et leuora tyro arma supplisset. uelut grauiore pondere liberatus. seniōr agilioꝛ et q; promptior. // Tirones exercendos admissilia iactanda. c. xiij

Deterea illo exercitij gñe q̄ armaturam uocant et campi doctoribus traditur. imbuendum est tyro q usus ul' expte huiusmodi. Constat cim et nunc omnibus plus armatura melius pugnari

q̄ ceteris Equo intelligi dbet q̄ntum exercitatiõ miles incitato sit
melior. Cum armatura ut cunq; ceddit reliquos contubernales suos
bellandi arte precedant. Jta aũt scitere apud maiores exercitij disci-
plina huiusta est ut et doctores armoz duplis remuneratentur a
nouis. & milites qui pacis milia prolusione profiterent pro feun-
to ordeum cogerentur ampere. ñ ante eis intritico rederetur
annona quam sub pñtia pfecti legionis tribunoz ul' p̄napum
eximentis datis obtidissent se oia q̄ erat in militari arte compl
ecti. Nichil eiz neq; firmus neq; laudabilius neq; felinus e R.p.
inquia hũdant milites eruditi/ no eiz uestium nitor ul aurei
argenti. gemaq; copie hostes autem adrecientiam nr̄az
aut graz inclinant solo tyrone subiciuntur armoz. dnd' aliis
rebus sicut aut Cato. Siquid erratum est pot' p̄moũm corrigi
pliozq; dlicta emendatem non reprimunt. cum pena statim seq;
errorem Nam aut conscium pemit q ignaue impiteq; pugna
uerint/ cum infugam uersi uictoribus ul' pares ee no audent./

Sagictis diligent' tyrones uulnerandos. c̄ xuij.

Sed adinceptum redeo tyro qui cum clauã exact' adpalum
hostilia quoq; ponderis grauioris q̄ ueris futilia sunt iaculã ad
uersus illum tanq; aduersus hoiem iactare compellitur. Inq;
armoz doctor intendit ut magnis uiribus hastile contorq̄at.
ut destinato ictu ul impalum ul uix. dirigat missile. Eo eiz ex
actio et lacertis robus accessat. et iaculanti pina atz usu aquir./

Adiaciendos lapides fundis exercendos tyrones c̄ xb.

Sed ppe pars ul quarta iumoz q̄ actoz poterit reperi
arabus/ ligneis sagipteq; lusoris illos ipos exercenda e semp
adpalos et dianones adhanc rem artifices eligendi. et maior
adhibenda soleria ut aream facienter tenear et fortiter ipleat
ut sinistra fixa siz et destra cum tonc ducatur ut ad illud q̄
feriendum est oculus pietem animusq; consentiat ut sine eq̄
sine interra rectum sagiptare docear. quam artem et dissi

opus est diligent' et condigno usu exercitioq; huiusi. Quantũ
autem utilitatis boni boi sagipterij imphis hẽant Et Cato
libris disciplina militari audenter obtidit et Claudius plini
bus iaculatoribus institutis atq; pditis hostem cui prius impar fu
erat superauit. Affricanus quid sapio cum aduersus numatinos q
exercitus. R.p. subiugauit esset ante ceptaturus alr se superiorez
futurz ee non creditur nisi inomibus centuryis lectos sagitarios
misaussset. // De exercitio plumbatarz c̄. xbij.

Adlapides uo inmanibus ul fundis iacendos exceri dili
genter conuenit iuniores. suaz cum usum p̄mi baleariuz insulaz
habitantes et inuenisse/ et ita exaussse dicũtur ut mres puos filios
nullum cibum cõtingere sinerent/ n̄ que exfunda destinato lapide
petussent. Sepe cum aduersum bellatores cassidibus contractis
loricisq; munitos terretos lapides de funda ul fistibulo destinati
sagipis sunt oibus grauiores cum mbris integris letale tamen
uulnus imprent et sine mundia sanguinis hostis lapide ictus
intereat. Inoibus aũt uteriz plium funditores militasse nullus
ignorat/ q̄res io abundãtis tyronibus frequenti exercitio discenda
est/ q̄ funda nullius labor est/ et interdum euenit ut lapidosis lo
cis conflictus hẽatur ut aut mons sit aliquis defendendus aut co
llis. & aboppugnõe castelloz fuie cautatum lapidibus barbari
fundisq; pellendi sunt. // Quemadmoum ad ascendendos eq̄os
tirones exercendi sit. c. xbij.

Plumbatarz quoq; exercitatio quos. martio. bambulos uocant
tradenda e iuniozibus. Nam illirico dudum duc legiones fuerunt
q̄ sena milia militum habuerũt q̄ p his telis facient utebant et fortis
ter Martio bambuli uocabantur. Q hos longo ipe strenuissime
constat oia bella confecta usq; eo. ut diocletianus et maximian'
cum ad imperium puenissent pro merito uirtutis hos martio ban
bulos iouianos atq; herculianos constituerint appellandos/ eosq;

cunctis legionibus ptulisse dctantur. Q nos aūt Mazio bambulos
infitos scutis portare consueuerat. quos si opportune milites iactent.
ipe sagictatiou scutati imitari uident offim. Ham hostes quosq;
sauciat prouisq; non modo admanum sz adictum missibilium ptuciit
puenire. // Adportandum pondus exercendos tyrones c xbiij.

Non tm aūt atzonibus sz ac aspendiosis militibus salitor eq.
distrcte est semp exacta quem usum usq; adhanc etatem sz iam cū
dissimulatiōe puenisse manifestum e. Et q ligneiceme sub tecto e-
state ponebantur incapo semp hos iuniores pmo termes dū con
suetudo proficeret. deinde azmati cogebantur ascendere tantaq;
cura erat ut no solum adscris sz ac asinistris partibus insilire etd
silire condiscerent. Euaginatos ū gradios ul contos tenentes hec
cim meditatiōe assidua faciebant. s. uti tumltu plij sin mora aste
derent qui tam studiose exercebantur inpace. // Quoy azmoz
genere usi sunt antiqui c xbiij.

Pondus quoq; baculare usq; adsexagnita libras citer facere
gradu militari frequenti sic cogendi sunt iuniores quibus in
azdius expeditiōibus necitas iminet. annonam portare azma por
tandi nec hec credatur ce diffinile si usus accesserit. Hic cim est
q non assidua meditatiōe facilimum reddat q rem antiquos
milites fatigasse. Virgilio ipo teste congmouimus q ait no sec
ac patri sacer romanus inarmis iniusto sub fasce uiam cu car
pit et hostem ante expectatum positis stat mane castris. //

Demutatiōe castroy. c. xx.

Potius exigit ut q azmoy gne ul struendi ul minuendi tyro
nes referre tentemus. Sz inhac pte antiqua consuetudo peritis
deleta est. Ham liz exemplo. Gotoy et Alanoy hunoziumq; eqtu
azma protexerint pedites constat esse nudatos. aburbe diz con
dita usq; adtps diui gratiani et catafractis et galeis munie-
bat pedestris exercitus Sz cum cumpestris exercitatio iteruenerit

negligentia dissidiaq; cessaret. grauia uideri arma cepint q razomi
lites inducebant Itaq; abimpatore postulat pmo catafractas din
cassides sedere fundere sic detectis pectoribus et capitibus cogi
contra gotos milites mri militauit sagiptatioy sepe dleti sunt.
Hec post tot clades q usq; adtantay uirium exndia uenerit aliq;
cura fuit ul catafractas ul galea pedestribus reddere. Ita fit ut no
depugnia sz d fuga cogitent qi ante nudi exponuntur admulnera
Q cim pedes sagiptarius sine catafracta sin galea q cum arcu
scutum tenere non pot facile Q ipi draconarij atq; signiferi
qui sinistra manu hastas cohercant implio faciant quoy cti
capita nuda constant corpora. Sz grauis pedit lorica uidetur
et galea fortasse raro meditanti fortasse raro arma tractanti.
ceteq cotidianus usus non laborat Et si honerosa gestauerat sct.
illis qui laborem inportandis uectibus munimtis armoy ferre
non possunt dectis corporibus et uulnera subtinere coguntur armoy
tem Et q est grauius cum capiant certe fuga et est publica, pdre
sic dum exacta laboremq; ddinat cum maxio d decore truncant
ut pcides. Vnd cim apud antiquos muzus dicebatur pedestris
exercitus in q pilate legiones pter scuta cta catafractis galeisq;
fulgebant usq; eo ut sagittarij sinistra brachia manias munirent
tur. pedites aūt scutati pter catafractis et galea ac ferreas oreas
indextris cruzibus cogerentur accipe. sic erant muniti illi qi pma
ante pugnantes pnapes insecunda astati intexta tiarij uocabat.
Sz tiarij genibus positis solebant intra scuta subsidere ne stantes
uulnerarent. uenientibus telis. et cum necitas postulasset tangit re
quieti uehementius inuaderent hostes aquibus constat sepe factam
ce victoziam hastati illi qui pozes steterant intexuisse Erant tm
apud ueteres inf pedites qui dicebantur leuis armature funditores
et ferentarij qui papue interuallis locabantur et aquibus pugnandi
sumebat exordium Sz hi et uelocissimi exercitatissimi legebantur n
erant admodum mlti qui cedentes si plij necitas compulisset inf pnapia

legionum recipiebant ita ut acies immota consisteret. Vtq; adp̃
sentem q̃q; etatem consuescendo permansit ut ōs milites pilleis qui
pannonicos uocant expellibus utēt. Q; ppterea ea iubebat ne q̃
uis galea uideret implio hoi qui gestabat aliqd semp in capite. Mis
silibus aūt quibus utebatur pedestris exercitus pila uocabantur
ferro subtili trigione pfixa nupciaq; huj sine pedali q̃ si cuto fi
xum non p̃ abscidi et lozicam secare ac forciter directū facile pe
netrare cuius gn̄is apud nos iam rara sunt tela. Barbaq; aūt scutati
pedites hys pcipue utuntur quas breues uocant et binas et acres
in plys portant. Sciendum est preterea cum missilibus agi simi
stro pede in ante milites hec debere si cum uiderit spiculus be
neficiozi ictus est si cum adpila ut appellant uenitur et manu
admanum gradus pugnatur. Tunc dextes pedes inante milites
hre debent ut et latera cozi subducant ab hostibus ne possint bi
nus aque et proximioz dextra sit q̃ possit plagam inferre. Ins
truendos igitur ac protegendos omi arte pugnandi q̃q; armoz
gn̄e constat cē tyrones. nec̃ e cum dimicandi audaciam sumat
audaciam q munite capite ul pectoze no timet uulnus. //

Inqb⁹ loc⁹ constituenda sint castra. c̄. xxi.

Castroz quoq; munitionem dz tyro condiscere. Hic e tiro
tam salutare in tam necessariū inuenit in bello quippe si recte cō
stituta sunt castra ita intra uallum milites dies noctesq; pag
unt q̃ si hostis obsideat. q̃ muratam ciuitatem uideant scāi aliq;
portare sz hui rei sua pclusa intrabit. nemo cum iam diu ductis
fossis pfixisq; sudibus castra constituit. Sic diurno ul nocti
no supuentu equitum barbaroz multos exercitus scamus frequ
afflictos. Non solum aūt considentes in castris ista patiuntur
sz cum in aciē aūt aliq̃ cepunt cedere multi metu castroz q̃ se re
cipiant non pnt. et moze animalium multi cadunt. in pius mo
riendi finis sit q̃ hostiū uoluntas dirigit pseq̃ndi. // Quēad
modum qua spe delimenda sint. c̄. xxij.

Castra autem pcium hoste uicino tuto semp munienda sunt.
Loco ut ligniozi et pabuli et aque suppetat copia. et si diuti
no morandum sit loci salubritas eligatur. Cauendum et nemos
sit uicinus aut altioz q̃ abaduersarijs captus possit offerre con
siderandum est ne torrentis campus consueuerit inundare. et hec
cauē uim patiant exercitus. Pro muro aūt militum ul impedi
toz munienda sunt castra ne magnia multitudo cōspectui
impius inlatronibus ultraq; admodum cogatur extendi. //

Quo gn̄e muniend̄a sint castra. c̄. xxiij.

Interdum autem quadrata interdum tygona. interdū semi
rotunda. put loci qualitas aute necessitas postulauit castra munienda
sunt. Porta autem q̃ appellatur pretoria aut orientem spectare
debet illum locum q̃ adhostes respiat aut sinistra agit illam p
tem dz attendere adquam est profectuzus exercitus. Inter q̃ propie
centurie. hec est coherentes papiliones tendunt et dextra cornes et sic
constituunt deinanna aūt porta q̃ appellatur post pretoria. est
pqua diuisi milites deducuntur adpenam. // Quemadm
odū exercentur tyrones ut sagace ordines tirualia custodiat. xxiiij.

Castroz autem duplex tipexq; munitio est. Nam si minima
necessitas non premit cespites cedimendunt et terra. Exhys uehid
muzus instruitur altis thus pedibus sup̃ terram ut si an sit fos
sa dqua lauati sunt cespites. Inde tumultuaria fossa sit lata pedes
buj. alta pedes bij. sz ubi uis acioz imminet hostium lima tuc
fossa ambitum coepit munire castroz. ita ut xij pedes lata sit
et alta sublimitas sicut appellat pedes nouem sup̃ aūt scipibus
hinc inde fixis q̃ defossa egesta fuit terra congeritur et accessit in
altum. uij pedes sic fit ut sit buj. pedibus alta et bij. lata sup
quam sudes deligni fortissimis qs milites portare consueuerat
pfiguntur adq; opus ligones et astra q̃los aliq; utensilium
gn̄a hec conuenit semp imprompta. // Quātum spatiū inter ul
redie debeat ul quoties immense excrescit cum ediuimt. c̄. xxb.

Et fraale est abnitibus aduersarijs castra munire. verum si hostis incumbat tunc ōs equites ⁊ media ps peditum adpugnandum impetum ordinant in aciem. reliqui post ipos ductis fossis muniūt castra. et p primam iudicatur q centuria. prima. q secūda. q tertia. opus om̄e complecuerit post hec a centurionibus fossa inspicitur ac mensuratur ⁊ uindicatur inces q negligentius fuerit opatus. Adhunc q usum instituendum ē Tyro ut cum nocturna postulauerint fine preiudicio ⁊ celeriter ⁊ caute possit castra munire. //

Nichil magis p̄desse constat impugnia. q ut assiduo exercitio milites in aciē dispositos ordines habeant. n. i. contra quem expedit aut conglobent agmen aut laxent. Nam ut constipati p̄dunt spatia pugnandi et si inuicem impediti sunt ⁊ rariores atq; intricētes adhibitum p̄cumpendi hostibus p̄stant. Nec enī est autem statum metu uniuersa confundi. si interualla aciē addimicandum tergo hostis accesserit. p̄ducendi q tyrones sunt semp adcampum et sedm̄ mēsule ordinem in aciē dirigendi. ita ut p̄mo simplex extenta sit acies. nec quos sinus nec quas habeat curuaturas ut equali limo q spatio miles dissecet amilite. Tunc p̄cipiendum ut subito duplicent aciem. ita ut impo impetu hys adquem respondere solent ordo huic. Certo p̄cipiendū ut quadratam aciem repente constituant. Quo fō intrigonum quem cuneum uocant. acies ipa mutanda est. q ordinatio plurimum prodesse consueuit in bello. Jubetur etiam ut instruant ordines q gñe cum uis hostium irrumpit aciem. resistit ab exercitatis militibus consueuit. ne ōis multitudo fundet̄ in fugam ⁊ graue discrimen imineat. Hec si iuniores assidua meditatione p̄cepint. facilius impa dimicatione habebūt.

Preterea ⁊ uetus consuetudo p̄mansit et diui augusti atq; adriani constitutionibus p̄cauetur. ut tres uim̄se tā equites

q̄ pedites reducant q̄ bullatum hoc ē cum uerbo h̄ exercitij genus imitant. Decem milia passuum armati instructisq; omnibus telis pedites militario gradu ire ac redire utrant. ⁊ alteris ita ut alijs itineris p̄tem aduersu alacriore conficerēt. Equites q̄q; diuisi p̄ turmas armatiq; similē tantum itineris p̄agebant. ita ut ad castrorum meditationem tredum sequitur. interdum cedant ⁊ recursu quodaq; impetum reparent. Nonsolum aūt in campis h̄ ⁊ in duriosis atq; arduis locis ⁊ descendere ⁊ assendere utraq; acies exercebatur ut nulla res ul̄ cāis p̄ostris pugnantib⁹ posset accidere. q̄ non ex hoc militem assidua exercitatione didicissent. //

Hec fidei ac deuotionis intuitu imperator inuicte. d̄ uniuersis auctoribus q̄ra militaris disciplinam lucteris mandauerunt. in hoc libellum cumulata congessi. ut in doctrina ac exercitatione tyronum. si q̄s diligens uelit existere. adantiquam uirtutis imitationem facile corroborari possit exercitus. n. cum deg̃ant inomnib⁹ martius calor. Hec effecere sunt terre. q lacedemonias. q athenienses. q marsos. q samnites. q pelignas. q ipos. p̄gnacere romanos. Nonne epirj armis plurimum aliq̄n ualuerunt. non Macedones ac thessali supatis p̄sis usq; adindias bellando penetrauerūt. Daces aūt et Mesos ⁊ trachas in bellicosos semp fuisse manifestū est. ut ipm̄ martem ap̄ eos natū esse confirmet. longum ē si unius; prouincias uires enumerare contendam. Cum ōs impij. p. ditione consistat. Sz longe securitas pacis hoc partum addelectationem otij. pti adamula transduxit offia. Ita cura exercitij militaris p̄mo negligentius agi. poca dissimulari. ac postremo ohm̄ oblitione p̄iuncta cognoscatur. Hec animus h̄ superiore etatis amisisse mireti. cui post primum punicum bellum xx. et q̄ exercuerit annos. pax. ita romanos illos ubiq; uictores otio ⁊ armoz. desuetudine enervauerit. Vt secundo punico bello hannibal paces ē no possent. ⁊

Tot itaq; consulib⁹ tot duabus tot exanbus amissis cum demum aduictoriam pueneriit. cum usum exercitumq; militarem codisse potuerit. Semp q; legendi et extendi sunt numeri. Quibus si cũ constat ceudire armis suos q; alienos merede coducere.//

In quot gña diuidatũ res militaris.	cap̃	.i.
Quid inter legiones et auxilia interfit.	C.	ij
Que causa exaugeri fecerit legiones.	C.	iij
Quotenas legiones antiq; adbella duxerint.	C.	iiij
Quemadmoum legio constituatur.	C.	v
Quot cohortes sint in una legione.	C.	vj
Item quot milites in una cohorte sint.	C.	vij
Nomina eor qui antiquos ordines duxerit.	C.	viij
De officio pfecti legionis.	C.	viiij
De officio tribuni militum.	C.	x
De centuriis ac uexillis peditum.	C.	xi
De trimis equitum legionariorum.	C.	xij
Quemadmoum legiones instituant.	C.	xiij
Quemadmoum tribuni ul centuriones armentur.	C.	xiiij
Comissa pugna graue armaturam stare pro muro.	C	xv
Homina militum et gradus inscitis eor aduersis scribenda.		.xvi
Pred' corpis robii notari ul computadi arte tribuib⁹ eligendam.		xvii
Donatiu pter dimidiam debet ap sig milites scribi arte huiusdum ipis.	C	xviij
In legione ita fieri promotiones. ut p oms cohortes transeant qui promouentũ.	C	xviiij
Qui inter bucinatores et cornices et classicum interfit	C	xx
De exercitatione militum.	C	xxi
Exempla ordinatiom et exercitij militaris aliis artibus tracta.		xxij
Enumerato ferramentor ul machinar legionis. //	C.	xxiij

In stituta maior pris armate plissime clementiam uerq; pissimeq; retinere/ continuis adiuuatur uictoriis actiq; humphis. Siquidem indubitata approbato artis sit res semp effusis. Dei tranquilitas tua imperator iuncte altiore consilio q; meis potuit hui⁹ cepe ex libris antiq; desiderat/ cum ipi⁹ antiquitatem fas reuentibus anteradat. Igit cum h litteris breuiter comphendere/ maiestati uře no tam discenda q; recoq; scenda properet certauit sepius Diuino cum pudore. Quid ei⁹ audatius q; duo ac principi gñi huani domitori omiũ gentiu barbaror aliquid de usu adisciplina militare bellor n forte q; ipe iussisset fieri q; ipe gessisset. Iterus tanti imperatoris non obedire preceptis plenum sacrilegii iudebatur atq; piculy. Maior i tr̃a m̃ imperando audax fas sum dum metuo uideri audacior si negassem. Adquam temeritatem prudens me in dulgentie ure pheunitas adiuuit. Iam libellum de delectu atq; exercitio tyronum dudum tanq; famulus obtuli n sn culpatus absolui nec fomido iussum aggredi opus/ cum spontaneum cessit impune.// In quot gña diuidatur res militaris c. i.

Res militaris sicut latinor egregius auctor caminis iuuestatur exordio/ armis constat et uiris/ h intres diuidit⁹ ptes. Equites. pedites. classem. Equitu ale dicunt abeo q; ad similitudinem alaz abutraq; pte protegant aces q; nuo uexillatores uocantur. auolo q; uelis hec est flamulis utuntur. Et aliud genus equitum/ qui legionarii uocant. pterea q; onerosi sunt legionu adquor exemplum oneratis sunt equites instituti Classis item duo gña sunt. Unum liburnaziu aliud lusiazium equitibus campi classibus maria ul flumina peditib⁹ colles q; plana et asperta huantur exquo intelligi magis. t. p. uenatios peditu qui possint ugi prodesse et maior nus militum suptus expesa minore nutritus exercitus exre ipa atq;

opc exceptj nom̃ accepit ut ei nunq̃ liceret obliuiscj q uocab
batur. Dez ipi pditis induas diuisj sunt ptes h̃ est i auxilia
& legiones. Sz auxilia a subjs & federatis gentibus mittebatũ
Romana aũt uirtus papue i legionum ordinatioe ꝓfecit. le
gio aũt a delligendo appellata ẽ. q uocabulum coz Deñ decat fi
dem atq; diligentiam qui milites probant. In auxilijs minoz
i legionibus longe anp̃ consueuit militum nũs ascriby //

D Quid int legiones & auxilia interfit. ē. ij.

Enig; in gradones. grece Daedani falanges fuerut. tm
una falange armatoz nouem q̃ consuerut. Gallj atq; Celti
berj pluresq; barbare legiones ceteris utebantur in pliis i
quibus senam milia armatoz Romani legiones h̃nt in quibus
singlis senam milia int dum amplius militare consueuerut. qd
aũt int legiones & auxilia interse videatur expediam. Auxi
liares conductitij adplium exercitus locis & diuersis mune
ribus uementes n̄ disciplina n̄ notitia interse n̄ affectioe con
sentiunt. alia instituta alius int eos est usus armoz. neq; est
autem facilis adiectoziam precipere qui discrepet ang̃ dimicet
Denicq; cum inexpeditoibus pluzimum prosit. cibus os militez
unius precepti significatioe conuocari n̄ possit. ea re nulla compleñ
qui an pitez non fuerunt. tm h̃ ipa si solepnibus diuersisq; ex
actijs ꝓpe cotidie robozentũ ut in his pliandi magis admini
culum est q̃ principale sbsidium. Legio aũt ꝓpijs coh̃ortibus pl
ena cum grauem armaturam h̃ est principes hastatos triarios
ante signiferos funditores balistarios cum suis & sig impositos
equites legionarios hijsdem mat̃colis tenerat cum uno aio pa
rigq; consensu castra muniat. aciem instruat. plium geral. exomi
ptę nullo indigens extrinsecis adiumento q̃ talibus hostiuz
multitudinem stipare consueuerat. documentum est magnitu
do Romanaq; semp cu legionibus dimicas tm hostiuz uirtus q̃tum
ul ipa uoluit ul rez n̄a permisit //

Quę causa exauctzi fecerit legiones. ē. iij.

Legionum nom̃ i exactu pmanet hodie. sz p negligentiam sup
riozꝫ tpoz̃ robur infractum est cum uirtus pmia occuparet
ambitio & p gr̃am promouerentur milites q promouerj cosueue
rant p laborem. Deinde cotuberualibus completis stipendijs pte
stimonialeꝫ dimissi non sit aly substituti. Pcterea nemẽ e aliqua
tos morbo debilitari atq; dimictj aliquantos discere. ul diuersis
cubibus interire ut i singulis annis ymo singlis pene mẽsibꝫ interi
derentium locum iuniorꝫ turba succedat. q̃us copiosis exauctoratiõ
exercitus est. et alia causa cum attenuate sẽt legiones magnus
milicie labor est militandi. Grauioza arma plura munera seue
riozꝫ disciplina q̃ uitantes plerisq; in auxilijs festinat militare
sacramenta papere ul et minoz sudoz & matutinioza sunt pmia
Cato ille maioz cum armis functus cẽt et consul exactu supduxisset.
plus p̃ p credidit profuturum disciplinam militarem referret in
victorias Nam unius etatis sunt q̃ fortiter fiunt. q̃uo pro utilitate
p̃. p. scribuntur eterna sunt. Idem fecerunt q plures sz potius
tenuis duo Traiano huiusmodi comprobatis industria hoc precepta
q̃tum ualeo strictim fideliterq; signabo. Nam cum eisdem expe
facias diligenter et negligenter exactus ordinatus cum solu pre
sentibus sz etiam futuris seculis proficiet. si pmissio maiestatis
tue imperator auguste et fortissima dispositio repetitur armoz et em
detur dissimulatio precedentium. Quotenas legiones an
tiqui adbella duxerit. ē. iiij.

Nomibus atauis inuenitur singulos consules aduersum
hostes copiosissimos no amplius q̃ binas duxisse legiones
adas auxilijs sotioz tanta milia erat exactatio/ tanta fiducia
ut cuius bello due legiones crederentur posse sufficere. Qua
re legionem ordinationem antiq; fuit nozmam militaris iur
exponam q̃ discripto si obscurioz aut explicitioz uidebitur no. m.
sz difficultati ipius rei conuenit imputari. Accento itaq; aio

scpius rcligenda sunt ut memoria intelligentiaq; ualeant cople-
di. nece est inuictam esse rem p. cuius impator militari arte
precepta quantos uoluerit fraat exercitus bellicosos.//

Quemadmodum legio constituat c. v

Diligent g lectis uiroribus aio corporeq; pstantib addits
etiam exactis cotidianis quactuor tl eo amplius milium
nussu auspitysq; inuictissimi pncipis legio formar. Nam puer-
uzis inaute punctum milites scripti cum matalis inscruntur
iurare solent. et io militie sacramenta diunt. Juzant aut pduz
qxpm q pspm salm et p maiestatem impatoris. q scdm deuz
genei humano diligenda est et colenda. Nam cum Impato augu-
sti nom accepit tangq pnti et corpozali do fidelis est ei pstada
deuotio q impendendus puigil famulatus. Deo cum tl pri-
uatus. tl intulitas fuit cum fidelr cum diligit q regnat deo
auctore Jurant aut milites oia strenue facturos q precepit
impator. Hungq defuros militiam n mortem recusaturos
pro Romana r p. // Quot cohortes sint i una legioe c bj

Sciendum aut est i una legione decem cohortes ee habere.
Sz pma cohors reliquas q nuo militum et dignitate precedit.
Nam gne et institutoe precedit literaq; nuos electissimos qrit
b cum suscipit aquilam q papuum signum i romano e semp
exercitu. et totius legionis insignie hec unmagines ipatoz hec
diuina et pnia signa uenerat. ht pedites mille centum
b. equites lozicatos. cxxxy. et appellatur cohs militaria hec
apud est legionis. ab ac cum pugnandum est pma ances in-
cipit ordinari. Secunda cohors ht pedites. blb. equites lxb.
appellatur cohors quingentaria. Tertia cohors simlr ht pdi-
tes. blb. equites lxbj. sz in hac cohorte. z. ualidiozes probati
oris est qz ance i media consistit. Cohors quarta ht pedites
blb. equites lxbj. Sz et quinta cohors trentuos desiderat m

milites. qz sic pma in dextro ita quinta i sinistro ponitur cornu.
hec qnq; cohortes impma ance ordinant. Sexto o hohors ht pe-
dites. blb. equites sexagnta sce. inipa quoq; cuidcantia scbon-
di sunt uniores. qz inpa ance post aquilam et i magines cohors
ht consistit. Chors septima ht pedites. blb. equites. lxb. Co-
hors octaua ht pedites. bb. equites lxbj. sz inipa animosos d
fidecrat uiros qz inpa ance consistit in medio. Cohors nuj. ht
pedites. blb. equites. lxbj. et inipa bonos consicuit atrpe bel-
latores. qz inpa ance sinistrum possidet cornu. Hijs decem co-
hortibus legio plena fundatur q ht pedites. bj. c. equites.
bj xxb. minor itaq; nus armatoz i una legione cc non debz
maior aut intdum cc consicuit. sinon tm unam cohortem sz
etiam miliaria fuit iussa suscipe.// Item quot milites in
una cohorte sint c. bij.

Hanqua ordinatoe legionis expta principalium militu
cet ppio uerbo utatur principio noia ac dignitates scdm
pntes meritos las iudicabo Tribunus maior p eplam sacram
impatoris iudico ordinatur. Minor tbunus pcenit exlatoe
Tribunus aut uocatur extbu qz post militibus quos exhibu
primus Romulus legit Ordinarij diuntur q implio qz prim fuit
ordines diunt. augustales appellantur qz abaugusto ordi-
narijs iuncti sunt. Flamales item tangq secundi augusta-
les tangq adiuo uespasiano sunt legionibus additi. Aqui-
lifer q aquilam portant. Imaginarij ul i magnifer. quij
impatorij unmagines ferunt. Optiones ab optando appellati
q antecedentibus egritudine pdius hij tangq adoptati eoz
atq; uicarij solent uniuersa aurare. Signifer qui signa port-
ant quos numero diaconarios uocant. Tesserarij q tesse-
ram p contubernia militum nuntiat. Tessera aut dicitur pre-
ceptum diuus quo ul aliquod op. ul ad bellum moui et exhibi.
Campigenij b est ante signatum io sic noiati qz eoz copia atz

uirtute exatu genius cessat incampo. Metatores q̃ precedentes
locum eligunt castris bñficiazy abeo appellati q̃ promouctũ
bñficio tbiunor. Libraziy abeo q̃ inlibros referant voces admittes
ptinentes Tubicines cornicines et buccinatores. q̃ tuba ul here
uicuo ul bucina uocitare plium solet. Armaturę duplares q̃ bi
nas conseq̃ant annonas. Simplares q̃ singlas. Mensores q̃ i
castris apodismum dmetiuntur loca inq̃bus tentoria milites
figant ul hospitia i ciuitatibus pstant. Torquati duplares. Tor
quati simplares quibus torques aureus solidis conseq̃batur auo
cius uas dupla res. Sex qui plures dupla res duales q̃ plures un
am seis conseq̃bat annonam. Candidati duplares. Candidati
simplares. hy sunt milites pncipales q̃ priuilegio munit. Veliq
munifices appellantur q̃ munera facere coguntur. //

Nomia eor qui antiquos ordies duxer. c. viij.

Vetus fu consuetudo tenuit ut exprimo pncipe legionis pro
moueret centurio primi pili q̃ no solum aqle pferret uexi et
quactior Centurias hr est. iiij. milites imprima aue cubnabt
h tanq̃ caput totius legionis meata conseq̃batur et comota
Idem primus hastatus duas centurias. i. cc hoies ducebat i aue
sęda q̃ nunc ducenarium uocant. Princeps prime cohortis centu
riam seis h est. cl. hoies gubnabat Triarius por. c hoies gu
bernabat Sic decem centurie prime cohortis aquilifę ordinatus
regebatur Quibus magne utilitatis et magnus honor e aucto
ribus constitutus ut cc milites extota legione omi labore acd
uotione contenderet adtota prima puenire. Erant etiam centu
riones qui singlas centurias curabant q̃ nuo centenarij no
minantur. Erant denis militibus pposti q̃ non capiu
contubernii uocabant. Sa cohors hebat Centuriones quinq̃ simle
tecta usq̃ ad damam cohortem. Intota cum legione erant Cen
turiones. // De offitio pfecti legionis c. viiij.

Sed legati imperatoris exclusibus ad exactus mittebantur
quibus legiones et auxilia uniuersa obtemperabat ordi
natioe pacis ul necessitate bellor. Inquior. locum nunc illustres
uiros constat magnos militię substitutos aquibus no tantuz
binę legiones sz etiam plures numeri gubernantur. Propius
aut iudex erat pfectus legionis hnc comiti suę primor dig
tatem q̃ abente legato tangit legatus ipius potatem maxiaz
retinebat. Tribuni ul centuriones ceteriq̃ milites cuius pcep
ta iuabant uigilarium suę profectionis texera abeodem pete
batur. Similex acta aliq̃ commisset auctr pfecto legionis at
buno deputabat adpenam. Arma omnium militum. Item equites
annona adiuuam ipi pticebat disciplinę ius et seueritas ex
acto non solum militum sz etia equum legionariorum pcepto
eius cotidie curabatur. Spe aut iustus diligens sobrius legio
nem sibi creditam assiduis opibus ad omem deuotioem ado
omem formabatur industriam facens ad pfecti laudem subier
tor redundare uictoriam. //

De offitio tribuni militum. c. x.

Erat etiam castror pfectus sz inferior dignitate occupatus
tñ non mediocribus causis adq̃ castror positio uallo et fo
sse exterminatio pticebat. Tabernacula ul case militum cu im
pedimentis omibus nutu ipius curabantur. Preterea equi tu
bernales et media aquibus curabantur expens etiam ad ei
industriam pticebant. Vexilla saginarij n non et ferramta
quibus materies sedatur ul creditur qbusq̃ aperitur fossa contes
situr uallum aqueductus. Igit lignia ul stramina azietes ona
gri balistę ceteraq̃ gna tormentor ne decent aliqndo paratab
ant. Hijs post longam probatamq̃ militiam primissimo oim
legebatur ut certe doceret alios q̃ ipe cum laude fecisset. //

De centu centuriis ac uexillis peditum. c. xj.

Habet preterea legio fabros lignarios structores ferrarios

pitores reliquosq; artifices adhibemor hedificia fabricanda
admachinas terreas ligneas ceteraq; quibus uel expugnantur
aduersarior ciuitates uel defenduntur ppie ppatos q arma
uehicula ceteraq; gñā tormentor ul nouā facerent ul quassata
repararet. Hebat etiam fabricas scutarias loriquarias aeneas
inquibus sagipte missilia cassides omiaq; armor gñā formabat
Hec cum erat cura papiria ut quicqd exercitui necessarium uide
batur necessarium nisi deet incastris usq; eo ut etiam cuniculā
rios herectur q admodum bellor ducto sub terris cuniculo nu
meriq; intra fundamta pfossis inprouisis emergentur ad
urbes hostium capiendas hor uidex ppius erat pfectus
fabior. // Vtrum equitū legionariorū .c. xij.

Decem cohortes hec diximus legionem fz pma erat mi
liaria inquia censu gñe licteris foz iuxtute corporis pol
lentes mictebant milites. Hunc tribunus herat armor sūa
iuxtute corporis

mor honestate papiria reliquę cohortes prout principi pla
cuisset atribunis uel apprius regebantur. Tanta aut huiab
atur exercendi militis cura ut nonsolum tribuni uel pre
fecti contubernales & creditos sub onibus suis uiuerent tode
meditatiq; etiam ipi armor arte pfecti ceteros admonitati
oem, ppio ortatrentur ex tribum aut sollicitudo tribuni la
udatum industria, cum miles uestie nitidus armis bem
munitus, ac fulgens exactu usu & disciplina eruditus ri
cendit. // Quemadmodum legiones instituant. c xuj.

PRimum signum totius legionis e aquila quaz
aquilifer portat. Draconem et iam p singulas cohor
tes adsignaturis feruntur adplium fz antiq quisecb
ant inanie comisso bello. relictis ordines ancesq; turba
ri atq confundi n h posset reuidere cohortes i centuriana
diuiserunt et singulis centurijs singula uexilla constitu
erunt ita ut ex q cohorte ul quota cent centuria ulli ue
xillo licteris ect ascriptum q intuentes ul legentes mi
lites inquanto uis tumultu a contubernalibus suis aber
rare non possent. Centuriones insup qui nuc centenarij

uocantur nimiumq; bellicosos loricatos transiectis cassidum cristis literas habebant quo facilius noscerentur quos singlas ut sequerentur gubernare centurias qs error non existeret cum centeny milites sequerentur non solum uexillum suum sz etiam centurionē qui signum habebat ingalea Hinc sūs ipe Centurie inde tubicinis diuisse sunt ut decem militibus sub uno papilione degentibus unus qī pest decanus qui capiō cotubeny nōiatur Contubernium autem manipulus uocabatur abeo q̄ iunctis manibus pariter dimicabatur //

Quemadmodum int pedites centuria uel manipulis uocabatur. Ita int equites turma dr. et ht una turma equites .xxxij. Huic q pest decurio nōiatur Centum cim et x pedites abuno centurione sub uno uexillo reguntur. Similr xxxij equites abuno decurione sub uno uexillo reguntur Preterea sicut decurio eligendus est magnis uiribus ꝑtera statura qbus ustas et missibilia pite iaculentur et fortiter. qui dimicare gradio et scutum rotare doctissime nouerit qui omem aretem didicerat armaturē uigilans sobrius agilis magis ad faciendum q̄ ei imp̄antur q̄ adloq̄ndum patus Contubernales suos ad disciplinam retineat ad armor exercitiū cogatet ut bn uestiti et calciati sint. ut arma omnium diligentius et splendeant Similiter eligendus ē decurio q turme equitū ꝓponatur. Imprimis habili corpore ut loricatus et armis aptus datus omnibus cum summa admiratiōe equum possit ascendere/ equitare fortissime conto iaculanter uti sagittas doctissime mittere terminales suos .i. sub cura sua equites positos erudire ad omnia q̄ castreis pugnia deposcat/ eosdem et frequenter loricatos suas uel cataphractas contos uel cassides frequenter tergere et curare. pluzimum cum terroris hostibus armor splendore importat quis credat militem bellicosum

cuius dissimulatiōe situ ac rubigine arma sedantur Honorum autem equites sz etiā equos ipos assiduo labore conueniat. edomari. Itaq; ad decurionem et sanitatis et exercitationis tam horum q̄ equor pertinet cura //

Nunc qualr instruenda sit acies si pugnia ymineat docturetur unius legionis exemplo q̄si unus exegerit transferri possit adplures equites locantur interuallis Acies predictum ap̄ima cohors incipit ordinari primo dextro huic cohors secunda coniungitur. 3ª cohors in media acie collocatur huic succedit quarta Quinta uo cohors sinistrum sustinet cornum. sz eam signum et aquila signum n non etiam impetum aciē dimicantes principes utebantur hec est ordinatio ceteraq; principales. Hi erat grauis armatura/ qui habebat cassides cataractas. ocreas scuta gladios maiores quos spatas uocant. et al' minores quos semispatas uocant plumbatas quinas positas insactis quas primo impetu iacerēt. Item bina missibilia unum manus ferro triangulo unciaq; nouem asstili pedum quinque et semis q̄ pilum uocabatur nūc spiculum uocant non uexillum dr. Prima acies principium Seda asta tor armis talibus docte instructa. post hos erant ferentarii et leuis armatura quos nūc exultatores et armaturas dicamus. Sagittarii qui plumbatis uel gladys et missilibus armati sunt sicut nūc ape ōs milites uidentur armati Erāt item sagittarii cum cassidibus cataractis et gladys sagittis et arcubus Erant funditores q̄ adfundas uel fustibus de lapides iacebant Erant balearii qui admanum balistas arcubalistas dirigebant sagittas Seda acies similr dirigebatur inquia consistentes milites hastati uocabāt. sz insedā acie dextro cornu cohors mediam aciem tenebat Honorum continente .x. cohors sinistru i .2ª acie semp obtinet cornu //

POst oms autem aces triaq; cum scutis catafractis et gal
eis ferreis cum gradib; semissatis plumbatis et bimis &
issilibus locabantur qui genu posito subsidebat / ut si pme aces
uiderent ab his qi integro repata pugna posset reparare uictoriam
os an signati ul significet q; uis pedites loricas minores accipie
bant et galeas adterrorem hostium uzsinis pellibus tectas Cen
turiones uero habebant catafractas et scuta et galeas ferreas
tersissimis et argentatis cristis ut celerius cognoscetur a suis //

ILlud autem sciendum est et moribus retinendum com
misso bello pma ac ha aces stabat i meta triaq; qq; resi
debant ferentarii aut armaturae ad et sagittarii sun
ditores. h est ul iuuis armatura adiuuabatis prouocabat ante
aciem precedentes si hostes fugare potuissent sequebantur si cor
uertute ac multitudie pmebat reuocabantur ad suos et post
eos stabant et aspiciebant ante pilum graues armature q; tuq;
muros ut ita dicam stabant et non solum missilibus sz etia gla
dijs comminus dimicabant et si hostes fugassent no sequebatur
grauis armatura ne aciem suam ordinatam q; turbaret et ad
dispsos reuerteret hostes / et incomposito opmeret. sz leuis ar
matura cu fundatoribus sagittarijs equitibus fugientes sequba
tur inimicos. Hac dispitione atq; cautela sine periculo legio ui
cebat aut superata iuabatur / columis / que legionis uis e facile
n fugere nec sequi //

SEd ne milites alr intumultu pli a suis cotubnalib; aber
rassz diuersis coh;tibus diuersa scutis signa pingebat
ut ipi nomiant ydiomata. sicut et non mozis e fieri. Preterea
i aduerso scuto uni cuiusq; militis lictis nom erat descriptum.

addito eo exqua cent cohortes quaue centuria Ex his q; rap
aret legionem bn instituram q; munitissima aiuuare ce q; ora
plio necessaria sciam uiq; portaret. Hec meuicere neptunu hosti
um supuientium q; etiam medijs campis subito fossa se uallo
q; muniret Que ome genus militum. ome genus cohercet
armoz siquis q; pugnia pli superare barbaros aspit / ut diuini
tatis nutu dispositione imperatoris inuicti repentur extraneis
legiones omnibus uotis petat. Intra breue aut spatium pro
uidos diligenter electi et exercitati condie non solum mane
sz etia post meridies omi armoz disciplina ul ante bellandy
uicerent illos milites qui orbem terraz integrum subegit facile
cohequabant. Hec monemur q; olim e consuetudo mutata q
nouit sz hec felicitatis ac promissionis est phenitas tua ut p
salute R. P. et noua excogitet et antiquam restituat. Ome o
pus difficile uidet atq; tenetes. Ceteq; exercitati et prudentes
uiri dilectu proponantur Celeriter manus belli apta poterit
aggregari et diligenter instrui Quibus cum effiat solecta
si competentes non negentur expne //

SEd qm in legionibus plures scole sunt q; literatos mili
tes querunt ab his q; tyrones probat. moribus quidem sta
ture magnitudiem corporis robur alacritatem ul conuenit
explorare. Sz inquibusdam notaz puncta calculandi oppurta
dieq; usus eligitur. Totius cum legionis ratio sine obsequioz
sine militum munez sine penume condie ascribitur actis ma
iore qpe diligentia q; res annonaria ul cuneles pollictis ano
tatur Cotidianas et impare uigilias item exercitium sine ag
gerias d omnibus centurijs et contubernijs uasz milites faciut.
ut nequis cot iustitiam pgrauet aut aliam pfecture iniuriam.
noia coz qui uices suas ferent breuibus inferunt q; qs come

atum accepit ul quot diez̄um adnotatur inbz̄eubus tunc̄ciz difficile cōmeatus dabat̄ nisi cunis iustissimis approbatis nec aliquibus milites ifirmi deputabat̄ obsequijs Hec p̄uata eisde negotia mādabant̄ siquidem i dongiuū uidet̄ imp̄ator militem qui uestē & annona pubr̄a p̄ssebatur utilitatibus usurar̄ p̄uatis adobsequia tm iudicū ul t̄buno2 n̄ no ct̄ p̄n̄a paliuz deputabantur milites q uocabant̄ accensi h̄ est postea additi q̄ finitz electo completa quos non sup nūāzios uocant. fascial azia tm. i. legum fenum aquam castra stram & legipi milites incastra portabant Munifices cim abeo appellant̄ q hec munera faciunt .//

Aliud nō ab antiquis diuinitus institutum ē ut exdonatiuo q̄ milites consecutuz dimidia ps seq̄straret̄ ap̄ sig. & ibidem ipis militibus seruaret̄ ne p luxum aut manium rez̄ cōparatoem abipis contub̄nalibus possz̄ assumi plerisq; ciz hoies et p̄apue pauper tm̄tu erogant q̄tum h̄ore potuerint Sepositio aut penne ista p̄mium ipis contub̄nalibus deberetur a comoda Nam cum publica substententur annona exomnibus donatiuis augetur coz p̄mittente peculium. Miles Vnde quisuptus suos apud signum depositos Vbendos michil cogitat magis diligit signum pro illis in acie fortius dimicat more huanj ingenij ut p illis heat maximā aiam inqbus uidet positz̄ ee subsidiam Denicz̄ x. folles hoc ē. x. asses p cohortes singulas ponebant̄ inqb̄ rario condebat̄. Addebatū & sacrus xl̄. m. que tota legio priualem aliquam coherebat sepulture s. cā ut siqs excontub̄nalibus deceasz̄ illo xl̄ sacro adsepulturam ipius p̄mitteretur expna. Hec eo ap̄ significeos ut nūc dicit ioānes huiabatur. Et io significeri non solum fideles sz̄ etia literati hoies diligebant̄ q et huiare depositā & sirent singlis reddere ronem.//

Non tm̄ humano consilio sz̄ etiam diuinitatis nutu legionis romanis arbitoz̄ constitutas i qbus. x. cohortes ita stordiate ubi oium unū coz̄p̄ uidatur ee collecto Nam qi moribem q̄dam p diuersas cohortes p̄mouet̄ milites ita ut p̄a cohorte et uexillis aberr̄a ceteris tribendis ei maiore q̄du p alias ueniret ad p̄mam Ideo p̄mi pili centurio postq̄ inorbem os cohortes p diuersas administrauerit scolas impma cohorte ad hanc pueniet palmam inqua exomi legione insignita comoda seq̄bantur sicut p̄mus ceruus inoffitio p̄fectoz̄ p̄tozio adhonestum q̄stuosumq; militie puenit finem. Item legionarij equites cohortes suos cotidiani affectioe uenerabant cum naturalr equites apeditibus solent discrepare. Phac q̄ contexiem i legionibus et oium cohortium et equm̄ peditum̄q; seruatur in una concordia .//

Habet p̄terea legio tubicines et cornicines buccinatores tubicem adbellum uocat milites et uexillum reciprocat ut Cornicines quot canut no milites sz̄ sig. ad coz obtemperant nutum. q̄ quotiens aliq opus exigit soli milites tubicines canunt. Quotiens mouenda sunt signa. cornicines canut Quotiens aut pugnant. tubicines et Cornicines pariter canut. Classicum item applant̄ q buccinatores p cornu dicit hoc insigne uidet impij. qz cum classicum canitur. imp̄ator pnte ill cum i militem capitale aiaduerte. qz in hoc exumperatoris legibus licet nocte est. Siue q̄ aduigilias ul adangariam faciendas siue ad aliq opus ul ad exercitiocem campi exeut milites tubicine uocante operantur. & rursum tubicine admonente cessant cum aut mouendū sig. aut iam mota figenda sunt cornicines canut Et ideo nominibus exactus expressionibus custodiri ut in pia pugna facilius obtempent milites siue eos pugnare siue stare siue sequi ul redire preceperit.

dures/ Siquidem ꝯ manifesta sit sup motio fieri debere/ qđ fieri dbere nr̄o sacrandum uidetur implio.//

Legionis ordinatōe digesta ad exercitium reuertimur/ dñ iam sicut dñe exercitum non accepit/ sumores qdem nouu militēs mane ac post meridiem ad oīe genus exercitij armoꝝ uictores aut et eruditi sine intermissiōe semp indie exercebatur armis Hij cum longitudo etatis aut armoꝝ numerus artem bellicam tradit/ hz continua exercitatois meditatio post quanta uoluceris stipendia ē exercitatus miles semp est tyro. Anatura q festis diebus exhibetur in exercitio non tm armaturę q sub campi doctore sunt/ hz ōs contubernales cotidiana meditatione disserebant. Nam et uolontas usu ipo acquirit corporis et sua ferendi hostem segz protegendi. phūm quo minus diuicet. Illud uo manus est q huiusce ordines disunt et uexillum suum intactis pmissionibus inpa proluxione' comitant. Hec nr̄ doctos aliquos errore exhibit/ cum militibus sit tanta confusio Adpalum quoq; uel fides exercere commodum est cum lancea uel pedes aut capud petere/ punctim et simq; condiscant. Salt quoq; et uelis facere piter alii erant insuescere tripudiantes inclipeum pedibusq; subsidere/ nunc gestiendo/ puolare cum saltu Nunc cedentes intēga retinere missilibus et palos ipos/ pailiscire meditentur/ et ut arcis dirigendi et dextre iactus possit accrescere. Sagittarij uo uel funditores scopas hec fructicum uel stramentum fascis pro signo ponebant Ita ut. d. c. pedes remouerent a signo. Ut sagiptis uel cete lapidibus fistibulo destinatis signuz scopis tangeretur/ prēa sine trepidatione manē fiebat q ludentes in campo ferebant semp Adiuuandū ē et ut semel fundā ea capud rotetur cum ea mittat fassum. Hzc manu sola oīs milites meditabant/ librabāt saxa iacere/ q usus patior creditur/ qz non desideret fundam Missibilia qq; uel plumbatas nigri pectoq; exacto dirigere cogebantur. usq; ad cuit ipe yemis diregulis uel sandalis q sibi desserent ut demissus ulua uel culmo et pectoralis tegerentur ad equites. Et quedam uelud basilice ad pedites in quibus uel tempestate uel uentis aere turbato sub tecto armis eruditabatur exercitus. Ceteris aut ibernis diebus sy nuces tm et pilule cessarent exerceri cogebant in campo. ne intermissa cōsuetudine et animus militum debilitaret et corpora. Silua cedere. portare onera. transire fossas. natare in mari siue fluminibus. gradu pleno ambulare uel currere etiam armatus cū sarcinis sine frequentissime conuenit ut cotidiana laboris usus impare difficile non uideatur imbello. Siue q uel legio sine auxilia fuerint exercentur assidue Nam quidam bn exercitatus miles plus capit. ita formidat indoctus. Postremo sciendum est inping usum amplius pdesse q̄ uires. Nam si doctrina cessat armoꝝ nichil paganus discat amplius.//

Adicta uenatoe auriga pp exiguam mercedem uel etc plebis fauorem cotidiana meditatoe artes suas aut horiare aut agere consuerunt. Militem cui est maioribus hūda p.p studiosius oppz suam dimicandi usumq; rei bellice. ingibus exercitus custodire cū contingit/ no tm gloriosa victoria hz etiā amplioz pda Quem ad opes ad dignitates ordo militie et imperatoris uidiq; augz cōsiliant euehe. Artifices scientia ab exercitus non recedit pro laude mulgi miles sacramto certus ab exercitio armoꝝ uel nouellus uel et uetus suis cessare nondebet cū pugnandum est pro salute pria et libertate cōi. Precipue cum antiqua sit prudensq; sententia oīs artes in meditatione consistere.//

Legio autem non tm militum nūo ꝫ etiam gñe ferarūm
uincere consueuit. Primum oīz instruit iaculis q mi
lle lozice nulla possunt scuta sufferre. Nam p singlas centu
rias singlas carrobalistas hz consueuit quibus milli adtrahen
dum et singla contuberma ad armādum uel dirigendū hoc est
undecim hoies deputant. Hec gtium maiozes fuerunt tm legiū
ac fortius tela iaculant. Tl onsolū ad castra defendunt uez ꝛ
in campo post aciem grauis armature ponunt. an quaz im
petum n equites lozicati n pedites scutati hostium possit stare.
In una aut legione. lx. carrobaliste ee solent. Item x. onagri
h est singli p singulas cohoztes inca pntis bob portantur ar
mati. Vt si forte hostis ad oppugnandum uenerit nullum iacu
ptis et saxis possint castra defendi. Scafas q̄q d singulis ca
bibus excauatas cum longissimis funibus et medium ꝛ ferreis
catenis secum legio portat. q̄nus cōtestis hisdem sicut dicūt
momillis sup testis ꝛ tabulatis flumia sin pontib q̄uadari
nequunt tam apedutibus q̄ abequitibus sine periculo transeatū.
Ht ferreos arpagones quos lupos uocant. Falces ferreas con
fixas longissimis cotis. Item ad fossaz opa facienda bidentes
ligones palas rastra aluceos cophynos quibus terra portetū
Ht q̄q dolobras secures assinas serras quibus materies ac pali
dedolant atq huantur. Ht pterea artifices cū omib fabrilibz
qui ad expugnandas hostium ciuitates. testudines. musculos.
aucles. uineas fabricant ut appellant. terres ꝛ ambulatorias
fabricant uez ne singula enumerando pla dicant inuisa q̄ q
cuiusq belli gne nouū ee credunt secum legio dz ubiq portare
ut inquouis loco fixerit castra armatam faciat ciuitatem.//

Qvi modus ee debeat exercitus. Quanta cura prudenda

sit atq huanda pabula uel frumenta. C. xxv.
Quem admoum oporteat prouidere ne seditiones milites faciant. xxvj.
Signioz militarium quanta sint gña. C. xxvij
Quāta sit huanda cautela cū uicinis hostibus moueatur exercitus. xxviij
Quemadmoum flumina q maiora sint transeantur. C. xxix
Quemadmoum castra debeant ordinari. C. xxx
Que et quanta cōsiderāda sint ut intelligatur utrū superiorem
contribus ꝛ insidijs an pubco debeat marte confligi. C. xxxj
Quid oporteat facere siquis diuersum apugna exercitū habeat antiores C. xxxij
Que ipo die prouidenda sunt q̄ pubca cōmittitur pugna. C. xxxiij
Inuestigāda quid sentiat milites pugnaturi. C. xxxiiij
Quemadmoum ydoneus locus eligatur ad pugnam. C. xxxv
Quem admoum acies debeat ordinari ut cōfligendi habeat industria xxxvj
Ratio podissimi q̄ntum spatium inter singlos hoies ꝛ longum
uel inter singlos ordines inlatum debeat custodiri. C. xxxvij
De equitibus ordinandis. C. xxxviij
De subsidijs q̄ post aciem collocent. C. xxxix
Inquo loco p̄mus dux starc debeat. ꝛ q̄ sus. mq tertius. xxxx
Quib remedijs uitiatu uel dolus hostium resistat in acie. xxxxj
Quot gnibus pugna publica committat ꝛ quoīm ꝛ q̄ inferioz
nūo ꝛ uiribus est ualeat obtinere uiam assendendi hostib
dandam. ut dicantur fraudis fugientes. C. xxxxij
Quemadmoum ab hostibus recedatur siconsilio pugne dissoluz xxxxiij
De camellis et carrubus et equitibus. C. xxxxiiij
Quomodo quadrigis falcatis uel elefantis in acie possit absisti xxxxv
Quid fieri debeat si uel ps fugit uel totus exercitus. C. xxxxvj
Regule belloz gñales. C. xxxxvij

Athenienses et lacedemonios ante macedones reges posi
tos pla locant annales. Vez apud athenienses no
solum r. p. sz ꝛ duelloz actum uigut industria. lacedem
onijs autem pcipua fuit cura belloz. p̄mi diuīg experimenta
pugnaz d cuentibus colligentes artem pliozes scripsisse fiunt.

usq; eo ut militarem q̄ uirtute sola ul' certe felicitate cederitis contineri ad disciplinam priscq; studia reuocarent ac magros armorum quos tactico appellabant inuentutem suam usum uarietatemq; pugnandi præcepti edoceri. Ouiros fortissima admiratione laudandos q̄ eam præcipue artem edidicisse uoluerunt sine qua alie artes ē non possunt. Hoc legentes institutis romani mar tij opis præcepta et usum retinuerunt et literis prodiderunt Quæ p ducesq; auctores libros q; dispersa imperator iuuete mediocritate meam abreuiare instituit. ne cui fastidium nascretur explurimis in plenitudo fidei deest ipius Quantum aut ipius laudemonios disciplina profecerit ut omittā retā ātippy declarabitur exemplo. Cum Actilium regolum romanumq; exercitum sepe uictorem cū carthaginensibus non uirtute sed arte solus ferret auxilium prostratis exercitibus cepit ac domuit unoq; gressu triumphans bellum omne confecit. Hec minus hanibal pertimuis italiam lacedemoniū doctorem q̄sumit armor cui? monitis tot consules tantasq; legiones inferiornumeō ac uiribus interemit Igitur q desiderat pacem bellum parat. qui uictoriam cupit milites imbuat diligenter Qui secundos optat euentus dimicet arte non casu nemo p uocare nemo audet offendere q̄ intelligit superiorem esse pugnaturum //

not

PRimus liber tyronum dilectum exercitumq; disciplinam q̄ edocuit militare hic tractus classium sonat. Sed cum illa primissa sunt ut hec inquibus pax custodito q integretur celerius et amplius adiuuabitū Exercitus dicitur legionum q̄ et auxiliorū si non equitum adgerendum bellum multitudo collecta huiusmodis armaḡis q̄tur armor. Nam cum scisis et dacis iul mithridatis ceterorumq; regum q̄ inuabiles armauerit pplos exemplaq; leguntur. cuident apparet nimium copiosos exercitus i magis ipia multitudine q̄ hostium uirtute depressos Nam pluribus casibus subiacet amplior multitudo Inutilibus p molle sua semp est tardior Inlongiore autem agmine etiam pauci subripientium adsolet pari Inlons aut aspis sil fluminibus transeuntis ip impedimentum moras sepe capitur. Preterea ingenti labore numerosis animalibus equisq; pabula colliguntur Tel quoq; frumentarie difficultas q̄ in omni expeditione uitanda est ato maiores fatigat exercitus Nam quanto libet pparetur annona tantomaioribus desit quanto pluribus erogatur Aqua denicq; ipa nimia multitudine aliquanto uix sufficiat Q̄ si cui aures uerterit regum nosse est multos cadere demultis Et ullos q̄ effugerunt ut semel' territos postea formidare conflictum. Veteres autem qui remedia difficultatum experimentis didicerant non tam nisi q̄ eruditos armis exercitus hic uoluerunt Itaq; siculis bellis unam legionem missis auxiliis hoc est x̄ peditum et ccc equitum recidisse posse sufficere q̄m manu pectoris ul' minores duces ad expeditionem semp dicebant. Q̄ si magis hostium copie equitum dicerent consulatus potius cum xx̄ peditum et ccc̄ equitum tanq; comes maior mittebatur Q̄ si infinita multitudo egentibus feroissimis rebellasset tunc minima necessitate cogente duo duces et duo mittebant exercitus cui eorum precepto prudeant ne quid r. p. detrimenti capiat consules ambo. alter ul' alter ambue. Denicq; cum diuersis regionibus et diuersos hostes a p. r. annis ppe omnibus purgaret. ideo sufficiebant multitudine q̄ utilius uidebant non tam grandes exercitus q̄ plures. illa tm tunc unita nec umq; amplior multitudo sotialium auxiliaq; uehere nostris q̄ ciuium romanorum. //

Nunc quoq; ul maxime prouidendum quemadmodum sanitas custodiat exercitus admonendus. Is est locus. aquis ppe. mediana exercitato loco. ne impetuoso regione iuxta morbosas paludes. ne aridis et sine umbra arbor campis aut collibus. ne sin tentoriis milites estate comorentur. Ne egressi tardius et calore solis et fatigatione itineris sitiant

morbum ꝓpotus in estiuante iure cepto itinere ad destinata pue
niant. ne sena ieme inꝰ primes ac primas noctibus frangant aut
lignioꝝ paſanantur ynopiam/ aut minor illis uestrum suppetat co
pia Hec sanitati cum ꝺ expeditioni ydoneis miles est q augere
compellitur. nec pnitiosis palustribus aqs utatur exatis. Nam
male aq potus uenenosis malis pestilentiam habentibus generat
Jam uo ut cau cꝯ contubꝫnales oppoztunis ꝺbis relinquantur ac me
dicoꝝ arte curentur priapioꝝ thuinoꝝq; ⁊ ipius comitis q maioꝝ
em substinet potestatem ingis q̃itur diligentia Male cum cꝯ ipis
agi qbus necessitas ⁊ belli inuimbit et morbius. Sꝫ rei militaris
periti plus condiana aromaꝝ exatia adsanitatem militum puta
uerunt, pdesse ꝙ medicos Jtaq; pedites sine intermissioe umbri
bus ul nimbus sub tecto reliqs diebus exacti incompo uolucet
et sinistr equites non solum planis sꝫ etiã inabruptis et fossaꝝ
hiatu difficilimis semitis sequ et equos suos assidue exacte disteꝫt
ut mich hys in nacte pli amdere possꝫ inagnitum Equo itelli
gi quanto studio suus aromaꝝ arte dorendus sit sup exatis cum et
laboris consuetudo et incasteris sanitatem ⁊ infestu possit pista
re uictoriam. Si auctunali ⁊ extuo tpe diutius inhydem loas mil
tum militudo consistat. & contagione aquaꝝ et odoris ipius
feditate uitatis austribus ⁊ aere corupto pnitosissimus nasat
morbus/ qui prohibeu non pot in frequenti mutatioe castroꝝ

ORdo postulat et de comeatu pabuli frumtiq; dicatur. Sepe
cum penuria ꝙ pugnia consumit exatum et terzo seniꝰ
fames est. Dinde reliquis caibus pot intempore subuenirel pa
bulatio et annona ꝛ necitate remedium non ht nisi ante condu
tur in omi expeditione et maximum consilium ut t suffi
ciat uictus hostes frangat inopia. Ante ꝙ ꝙ inchoetur bellum de
copys expnis q̃ soleꝫ debet debet esse tractatus ut pabulum ⁊
unctum reteraq; annonarie spes quas prouincialibus cons
uctudo deposcat maturius exigant et inoppoztunis adrem ge
rendam ac munitissimis loris amplioꝝ semp mons que sustinat

aggrietur. Quid stributa deiunant prorogato auro compenda
sunt omia Quid cum diuitiaꝝ scaurs possessio ⁊. n aromaꝝ defen
one huctur. frequentes cum necitas geminatur et obsidio sepe fit.
longioꝝ ꝙ putaris cu adiacentiu etiam ipi exacientes araum
sidere nondesinant quos fame speraut esse uincendos. Preter
quirgd inperore il quaaimq; feruge unoq; hostis inferens bellu
adiectum suum potezit occupare/ nonsolum admotis p edita
possessoribus sꝫ etiam coactis p electos exercitoꝝ ad castella y
donea et armatoꝝ firmata plidis ul ad tutissimas conferen
dum est animates urgendiq; prouinciales ut ante eruptioꝝ
seq; et sua menibus condant Repatoꝝ cum muroꝝ turitoꝝ
omium ante uiranda est. Nam si semꝫ hostes puenerint omi
patis metu unuersa turbantur. et q exalys petenda sunt
terdiuis intercibus denegantur. Sꝫ fidelis aureoꝝ custodia et
erogatio moderata consuetudo sufficere pro copia maxime si ab
initio prouidetur. Cetera pfimonia est tunc huiare cum dñi
inexpeditioibus aduis p capita magis militum ꝙ p dignu
tates abantiquis pbebantur annone Jta ut post necitatez
eisdem a p p. redderentur Jeme ligniꝝ ⁊ pabuli estate aqe
uitanda est difficultas. frumti uo ⁊ acte ul'uini n non ⁊
salis omi tpe necitas dmanda ita ut urbes atq; castela
ab hys militibus q minus prompti iuemunt inanc ar
mis. sagittis. fustibulis. fundis ⁊ saxis. onagris balistisq;
defendantur. papieq; cauendum uidetur ne adiacentioꝝ
dolo atq; piuriys decipiatur prouincialium ꝛ canicta simpl
itas/ frequentius cum comentoꝝ pansq; sillatio dulis ꝙ ac
ma nouerunt Qua rone famem collecti patiuntur hostes
dispsi uo ꝺbris supuenientibus facile uincantur.

INterdum mouet tumultum exdiocesis ious collectus
exercitus ⁊ cum pugnare noluit trassa se simulat, aut
nonducat adbellum ꝙ hij papie fecerunt q insedibus otio
se dicentes ussezunt. Nam aspitate insoliti laboris ofensi

q̄ inexpeditioē nec̄ē est subsistere p̄terea metuentes p̄lium qui armoꝝ exercitia dimittunt ad cīmoī papiratur audaciam. Cui uulneri multiplex medicina consuleuit opponi. ut dum adhuc sepati sunt et in sedibus suis t̄bunoꝝ ul uicariorꝝ nec nō etiam p̄napi ad omē disciplinam arctissima seuerit̄ate tenentur/ nichilq; aliud nisi deuotionem modestiamq; custodiat Campi ēlicerii ut ipi appellant nullis comeatibus uacet admō adhīq; obhiare. non dimittant adsagittas iaciendas admissilia iacenda dirigenda adiaciendos lapides ul funda ul manu Ad armaturę gestū ad uectes p̄ similitudinē gladioꝝ manu adpunctum celisq; faciendos multo die usq; adsidorem sunt frequentissime diuersi Cursus et saltu adtransiliendas fossas michilominꝰ inbuendi seu fluuius uianus est sedibus exuuio tpi adnatandum cogiendi sunt. Oms p̄terea siluas cedere inexpugnabilia et obiecta fracte mām desolare aperire fossam occupare aliquem locum et ne acutis habibus dimicantiū saltus municem obturatib̄ nitī ita exercitati exercitii in sedibus milites siue illi legionarij siue auxiliares siue equites fuerint cum ad expeditionem exducendi conuenerint nullis emulatione uirtutis plium magnum nec̄ē habent obtinere q̄ otium.

Hemo cogitat detrimentu q̄ diuturnam disciplinę ul uiribus gerit dux aut dꝫ cē attentus ut moribus legionibus siue auxiliis ul uexillationibus attribuis uicarijs p̄napijs. Siqui turbulenti ul seditiosi sunt milites nō pro iuuenia surgentium sꝫ pro rei ueritate cognoscat eos q; prudentioꝝ consilio segregatos ac sicis ad agendum aliq̄d q; ipis prope uideatur obtabile aut adcastella uicinesq; deputent minuendas tanta subtilitate ut cum abeuntur existimentū electo Hunc cīm adconsumacia pacis consensu multitudo p̄rumpit sꝫ maturare apparas q; horum sceleruinq; impunitatem speciant petere ad plurimis Quę sificeri medicinam necessitas extrema persuasit Certi est morę maior inauctoꝝ crimina uindicari ut ad ōs motus ad paucos pena pertineat laudabiliores tm iudices sunt quoꝝ exercitum ad modestiam labor et usus instituit q̄ illi quoꝝ

milites ad obedientiam formido suppliciorꝝ compellit.

Multa quidem sunt adiscenda atq; obseruanda pugnantibus siquidem nulla sit negligentie uenia ubi de salute certatur sꝫ inter reliqua nichil magis adiuctoriam proficit q̄ motus obseruare signoꝝ Nam cum uoce sola inter plioꝝ tumultus regi nil tuto non possit/ cum pro necessitate rei plura exp̄ iubeda atq; facienda sunt. Antiqs omnium gentium usus inuenit q̄q; solus dux unde uidetur̄ p̄ signum totus agmen secerni et segregari exercitus Tria utiq; genera constat esse signioꝝ uocalia seminocalia muta quoꝝ uocalia et seminocalia p̄cipiunt auribus muta uō refugiunt adoculos. Vocalia dicunt q̄ uoce humana pronuntiant sicut tubicinibus et in p̄lio pro signo dr̄. ut puta victoria palma uirtus. Q; nobissimum tribunus ipatoris et alia q̄cunq; uoluit dare his q̄ meruerunt ht maximam potestatem. Sciendū est tm ista uocabula omnibus debere uariari ne exulsu signum hostes agnoscant et explorantes inter nōs uersentur ipune. Seminocalia sunt q̄ ptubam aut cornu aut humanam dantur Tuba q̄ directe est appellatu humana q; in se met orco arcuato flectitur cornu q; exuuiis agrestibus agnoto nullu tempato ante spiritu q̄ canentis flatus emicat auditur Manifestatus p̄ sonis agnoscat exercitus utrum stare ul pgredi aut recte regredi oporteat. uel longe prosequi fugientes an recepto cancre Muta signia sunt aquile. dracones. uexilla famule tuphe pinne quoq; cum hoc fieri uisceat ductoꝝ omnes esse est signum suum comitantes milites p̄gant. Sunt et alia signia muta q̄ dux belli q̄n equis aut mutatis et ipis armis ubi dignoscatur hostis p̄cipit custodiri. Preterea manu aliquid ul flagella more barbarico ul cete mutata q̄ utitur ueste significat. q̄ ota insidiis tumultibus ubi exercitatę castrensi inuicti milites et sequi et intelligere consueuerunt continuis cum usus necessitatis uel impare ei rei q̄ imply cofusione humanda sit. Item mutum et hoc signum est quotiens

profiasscente turba exercitatis pulueris qdsimilitudinem nubium suis gtr hostiumqꝫ prodit. adiectum Simile sidumse sint copie p noctem flamis p diem fumo significat sotijs q̄ alr non pot nuptiazi aliqu anti incastroz aut uzbium turibus apphendut trabes qb' aliqn creptis aliquande tpoitis indicant q̄ gerunt. ¶

Qui rem militarem studiosius didicerunt assunt plā i tine ribus qꝫ in pā ane picula solere contingere. Nam i cōflictu armati sunt os et hostes quominus uident & adpugnandum ato ueniunt ppanate. initinere minus armatus minimeqꝫ attentu' est miles et supueniente impetu il fraude sub se repente turban tur. Ideo omi cura omiq; diligentia prouidere dux dz ne profinen tes patiat' incursum il ut facile aut sine dapno repellant. Ilatu. Primum itineraria oiū regionum inqbus bellum gerit' ple nissime debet hre pscripta ita ut loroz intervalla non solum pas suum nūō sz etiam uiaz qualitates pdiscat. compendia. diuticla mentes. fluia. adfidem descripta consideret usqꝫ adeo q̄ solertiores duces initineza prouinaz inqbus necessitas grebatur. non tm ano tata sz etiam picta hūisset firmenē ut non solum consilio mtis uerum aspectum oculoz gnaris sepatim dz vnuersa pquerer uerisimilitudinem colligē d' plūibus. Preterea sub periculo elligentium ui az duces idoneos sacentesqꝫ peape cosqꝫ custodie manu paze addita pene contestatiōe & pmij. Erunt eim utiles cum itelli gent ꝰ fugiendi ꝺ copiam supēē & fidei pmium acp fidei pa rata supplia. Prouidendum q̄ꝫ ut sapientes exercitatiqꝫ sint. Hec duoz aut tum erroz discrimen piat' unuersis. Interdum aut impia rusticitas plūa pmicit et credit se sare q̄ nesciat. Sz cu tele cap' est ut id q̄ loca ul quibus sit profecturus exercitus i gnioretur. Tutissimum atqꝫ inexpeditioribus creditur face da nesciri. obsq; uerecundi minotauri signum ul legionibus. hucusq; ut quemadmodum ulle intimo et secretissimo la bzinto addatur phibetur. Ita duas consilium sup est ocultu Secuzum ut agi q̄ agendum hostes minime suppliceantur.

Vez quia exploratores alterius missi profectionem suspectoribus ul oculis deprecendunt & interdum transfuge pditoresqꝫ no dum quemadmodum omnibus ingruentibus debeat intimetur. Dux cu agmine exercitus profecturus fidelissimos agilissimosqꝫ cum eq probatissimis mittat qui loca p q̄ iter faciendum & ingressu & atergo dextra leuaqꝫ plustret ne aliquas adiacentijs moli antur insidias. Tutius aut operantur exploratores noctibus q̄ di ebus. Nam q̄dam m ipe sui proditoz inuenitur. cuius speculatoz fuerit abadiacentijs comphensus. Primum q̄ equites iter aripi ant deinde pedites impedimenta sagmaza calones uehicula q̄ me dio collocentur. ita ut expedita ps peditum et equum subsequat. Nam ambulantib' interdum quid fronte sz frequentius adtergo supuenetus infertur. Alateribus q̄ pari armatoz manu ipedi menta claudenda sunt. Nam insidiatores transfugas fre quenter illud tn parue huandum est ut ea ps adquam hostis uenturus credit' oportet fortissimis equitibus & cum armatis n non et peditibus sagittarijs muniatur. q̄ undiq; arcu fun dantur inimici undiq; debent parata ee subsidia. Hec uelo repens tumultus amplius uocant an comorandi sunt milit es parati sint ato ubi arma inmanibus hoant. In necessitate subita conterent prouisa no solent & formidini. Antiq diligentissime prouidebant ne agrolombus interdum uulne ratis interdum timentibus sagittarijs clamore paucitatis pugnantes milites turbarentur. Hec dispsi longius aut conglobati amplius q̄ expedit impedirent suos hostibusq; prodessent. Et ideo ad exm militum & impedimenta sub q̄busdz signis ordinanda duxerunt. Demiq; ex ipis zalombus quos gnle arios uocant ydoneos ac pitos usui legebant quos no ampli' durentis sagmazys precisq; pfigeret. hysq; uexilla dabat ut sirent adq̄ signa deberent impedimenta colligere. Sz pugnā tores abimpedimēntis laxamento aliq̄ duudunt' ne constipati le dantur. Implium ambulante exercitu ut locoz uarietas euc nerit ita defensiois ro uariatur. Nam in campis patentib'

equites magis solent impugē q̄ pedites at uō inlocis silucstrib⁹ ul montiosis siue paludibus pedestres magis formidande sunt copie Illudq; uidendum nēp negligentiam alijs festinantib⁹ alijs tardius sedentibus interrumpat ages aut de tenuet. Continuo cum hostes interpellatu fuadunt interponendo cū sunt exactissimi campi Dictores · bi cazy. tribunt q alacriores retardet & pigrius incedentes accelerare compellant. Jam qui multum pcessit superuenta tuō non tam redire q̄ effugere capiunt. q uero exim fuit dñi alius hostium agmia dispatione supantur Scendum etiam q aduersarij hijs locis q̄ opportuna intelligit subsessas occultis collocant ul apto marte impetu faciūt. Sz ne secreta noceant duas pstet industria Cum ora pius debet explorare. deprehense uō sbsesse ceteros uehementius utiliter pls periculi substinet q̄ parat inferre. Apta aut uis siparet immotibus altioza loca pmissis sunt plidijs occupanda ubi hostis cum aduenerit repiatur inferior nec audeat obuiare cum tam abrupte q̄ supra capiūd suum cernat armatos. Q si anguste sint uie sz tñ tute medius est pcedere cum securi bus ac dolatorijs militibus q cum labore uias aperire q̄ in optimo itinere periculum substinere. Preterea nosse debem⁹ hostium consuetudinem utr̄m nocte an sapiente die. an ora ne hiemdi lapsis supuenire consueuerit et id uitare q illos fac turos putamus exmore. Jam uero utr̄m peditibus an equitibus utilius contrarius an sagittarijs. amplius ualeant Verum uero huius armoz munitioe pcellent siue nos conuenit ordi nare q̄ nobis utile illis doceatur aduersum tractare quoque p diem an p noctem uter expediat incoare quanta loroz iter ualla sit adq̄ capimus puenire ne estate aqua ue penuria obsit euentibus ne forte difficiles aut fluie oriuerant paludes maiores q̄ torentes · impedito itinere circumueniatur exer citus pluisq; ad diuinata prudentia ut nra comoditas est sap ienter ista uitare. Ita si aduersarioz impetus ul dissimula tio oraxiocem nobis dederit non oppetet obuiam sz explorare

sollicite. nec proditores ac transfugas imitare ut quid hostis moliatur in pseus ul infirmio possimus agnoscere pānisq; equitibus ac leui armatura ambulantes eosdem ul pabula uic tumq; querentes improuiso terore dapet.

In transitu fluuioz grauis molestia negligentibus frequent emergit. Nam si aqua molentioz fuerit aut alueus latioz i peditu pericloz & ipos interdum ingraniores solet merergere bellatores Ergo explorato uado duc ales equitum electis alijs ordinentur intuallis competentibus sepate ut p medium pedi tes & impedimenta transeant. Jam anes superioz aquaz impetu frangit Inferioz qui rapti subuersiq; fuerint colligit atq; trans ponit At cum altioz fructus n equitem n peditem pmant si pla na darrat ductis multifariam fossis duuisisq; transit. Jamque rij annes sulis fissis ac suppositis strabulatis pui fiūt ul recte tum structuro ope colligatis in ambibus cupis additisq; trabib⁹ transitum pbent. Expedit uero equites fascibus armis ardis ul ulua facere consueuerit sup loricas et arma ne detri imponunt ipi equis qui natando transeunt colligatosq; scuz fasces ptrahunt sonos. Sz comodius reptum est ut monosillos hoc est paulo latiores scafulas ex singulis trabibus excauatas pro genere ligni et subtilitate leuissimas carpentis secum por tent exactis tabulatis piter & clauois ferreis pparatis Ita absq; mora constructis pons & fumib⁹ quib⁹ pp. hndi sunt uictus lapi dei arcus solliditatem pstat intpze festinantes aduersarij ad transitus fluminum insidias ul supueniens facere osueuerit Obq; necessitatem et muroq; cupa collocant armati plidia nec aliquo intermittente diuisi oppremant ab hostibus Cautus tñ fides exutraq; parte pfigere ac sine detrimento siq; uis illata fuit substinere Q sipons non tm adtransitum sz & adreuersum & comeat necessari fuit & muroq; capite pontis latioribus fossis agrege constituto defensores milites debet atque aquibus terra diu teneatur quam diu loroz̄ necessitas posset.//

Consequens uidetur itineris obstinatio descripta ad castroz
unionibus manendi ac uicere uocem non est bellitpi adstruam
ut mansionem ciuitatis murata semp omnerit & incautum est ple
numq; discrimis exatum passim sine aliqua munitione consideri
cum armis militibus ad capiendum cibum occupatis aut admunda
fabricanda dispersis facile nectant insidie. Postremo noctis obscuritas
necnon sonij pastentium equoz dispositionem supuenientibus pstat. In metandis castris non sufficiat locum bonum legere n
talis sit ut alter eo non possit melioz inueniri nec utilioz premissu
nobis et abadiacentibus occupatis adportet incomodum. Cauendum quoq; ne p estatem aut morbosa in proximo aut salubris
aqua sit longius. Hieme nepabulatio desit aut lignum ne subi
tis tempestatibus campus inq; manendum e soleat inundare ne
sit aruptus aideuus et ascendentibus adiacentibus difficilis
pstetur ne exsuperioribus locis missa obstantibus i eum tela pue
niant. Quibus caute studioseq; prouisis pro necessitate ut qua
drata siue rotunda ut trigona siue oblonga castra constituas.
Hec utilitati quidem forma in pulcriora creduntur quibus
ultra latitudinis spatium & ps longitudinis additur. Sin an
abscessum mensoribus possissimum mittere colligy oportz ut adaqua
tatem concludat exactis. Nam supiores angusta constipat
et utrumq; conuenit latiora diffundunt. Tribus aut modis
diffinunt castra unii posse. primum i unius noctis transitum
et itineris occupationem leuiorem cum sublati capitis ordinantur
et aggerem faciunt supra quem ulli hostes ut tribuli ligny
p ordinem digeruntur. Cespes aut ascia caedunt ferramentis
qui ebay radiabus continet terra fit alter semisse latis pedes
longus pedem semis. Et si terra solutior adsimilitudinem late
ris cespes non possit absindi. Tunc ope tumultuario fossa pduat
lata pedes quinq; alta pedes tres cum interscisus aggr exce
sat ut sine metu sequentius requiescat exactis. Statua aut castra

estate ut yeme hoste uicino maioze cura ac labore fermenti Na
singule centurie diuidentibus campi doctoribus et principijs ac
cipiunt pedituas et sagittis ut sagittis suis inozbem circa principia sig
disponis ante gradu fossam apiunt latam an. ix. aut xi. aut xiii
pedibus xbii. impem cum num obstante moris est tum pedibus
ductis ut interpositis supinibus ramisq; arboz ne facile dilabat
terra agger capitur sup quem adsimilitudinem muri pitine ut
pinne propugnacula componunt. Opus uo centuriones decem pedes
metiuntur. ut minus foderit aut erraui aliquis ignauia id
tribuni accusent. n ante discedat q strenue si q fuerint uniuersa
pfa nec tn aliquis supuenientibus laborantibus fiat. oms eq
tes et pedites q non optat privilegio dignitatis an fossam
proditur armata consistit. & ingruentes repellit timidos. pma
q signa loas suis intra castra ponuntur qz nichil uenerabilius
coz maiestate militibus deinde diu protrium cuiusq; coibus
parantur ac tribunis tabernacula collocantur quibus procuba
nales deputatos ad nra aqua lignum et pabula ministrantur
tunc pro gradu legionibus & auxilijs et equitibus loca inquib
papiliones tendant diuidantur in castris. ac singlis centurijs
quaterni equites exquaterni pedites exhibitum nocturnis fiant
& qz impossibile uidebatur inspectis uigilantes singlos pma
nere. Ideo inquarteriz partes adeptam sunt diuise uigilie ut
non amplius q tribus horis nocturnis nisi sit uigilare. Arbitri
ne oms uigilie coeant. et finitis horis accensi reuocantur.
Idoneos tribuni tn et probatissimos eligere q excitent uigilias
& reuisurent siqua emerserit culpa quos excitatores appellab
ant nisi militie finis est gradus. et rectores uocantur. Sacri
dum tn est equites ex uallum nocturnas uigilias facere debe
p diem aut castris portis. alij mane alij post meridiem pp fa
tigationes horum equoz q excursus fiant. Sint propria con
uenit ducem prudere siue in castris siue in itinere consistat
ut animalium pasqua subiecto frumenti ceteraq; speciez
aquatio lignatio pabulatio securia hostium redda incussum.

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE FIRENZE Mss

Q; alr non pot uenire nisi p loca idonea qua nroz ambulat co
meatus psidia disponantur. sine ille munitis sint sine castella
munita Q; sinon reptiz antiqua munitio oppetimis locis aza
data maiozibus fossis timlitiaziz castella fiznant nam acasiz
is diminuto uocabulo sunt nuncupata castella Interq; i agzaiis
aliquanti pedites equitesq; dgentes tutum iter comeantibus
pstat Difficile eim hostis ad ea loca audet accedere igb afrontet
tergo nouit aduersaiios comozari //

Quoniqs hos aztis bellice comeatozes exprobantissimis auc
toribus bzeuiatos legere dignabit q; primum uocem plij pu
gnandiq; cipit audire prepta Sz conflictus publicus diuz
aut tzium ozaz certaminis diffinitur postq; pazis cuius que
suspecta sint spes os intendunt Sed ois an cogitanda sint
ante tentada ante faciendo sit q; adultimum uciat azripti
Bom eim duces no apto marte plium unq; est cue pricipium
z exoriio semp atentant ut integzis suis gtos possint ho
stes interimat certe ul terreant Inq; pte q nem admodum
sint ab antiquis repta dscribam papiria azs et utilitas du
as est ut adhibitis ut unusquisq; exatis sentibus belli et sapi
entibus uiris d finis et hostium copiis sepius tractet Omniq; pl
urimum notet adulatioe submota ut maiozem numez
pugnatoz ipe an hostes habeant Utr ipius an aduersaziozz
hoies magis azmati sint q muniti q magis exatati q sint i
nemtatibus foznozes Quoz cundium est et utra ps eqtes
utra pedites heat meliozes Sciendumq; impeditibus ul ma
xime consistere robur exatis et mt ipos equites q contatis
q sagittaziis anteredat. quis plures loziias inducat. quis uti
liores equos duxerit. Postremo loca tpa inquibus pug
nandum est. utr inimicis an nobis uideantur accomoda
Nam si equitatu gaudemus campos debemus optare Si pedi
te loca eligere angusta fossis paludibus ul azboribus i
pedita et aliquotiens montuosa Cui magis uictus abnd

dit desit Nam fames ut diuf intrinsecus pugnet cumat sepi
sime ferro ul maxime aut tractand est. ut expediat necessitate
ptrahiam celerius dimicare. Interdum eim spat aduersarius
expeditioem cito posse finiri. et si dilatus fuit in longum. aut
penuzia macerabit aut dsidezio suoz reuocabit adpria aut
nich magnum faciens p despatioem hire compellitur tum fri
labore ac tedio plurimi dficiunt aliquanti pduntur. aliquanti se
tradunt q; aduersarius rebus maior fides est et audazi capit
q copiosius aduenerat Audem ptinet qualis ipe aduersarius
ul eius copias q sint nosse. ut temerarij aut cauti audaces
an timidi sentes autem bellicam ul exercitu antemeze pug
nantes Que gentes eim hys foztes q ignaue sint nra auxi
lia anus fidi quazumq; sit incium. quos aios illius copie
quos heat nostre exercitus. q ps sibi magis uictoziam re
promittat Sublatoi eim uiribus augetur aut frangit dspanti
bus aute crescat audacia adoptatioem et si mch ipe timoze mu
detur crescat atus. Si exinsidijs ul exoptatione aliqd fozte
fecerit si hostibus aduerse res ceperint euenire si ul infirmiores
aut minus armatos eximinus potius supare. Cauendum
eim est ne dubitantem formidantemq; exercitus adpugnam
aliqn producas Item est utrum tyrones anne ues
milites heat. utr ante breue tps in expeditioibus fuerint
an amis qui aliquot in pace duraui Nam pro tirombus
accipiendi sunt q pugnare longo tpz desuerunt Sz cui legio
nes auxilia ul equites exercitus aduenerint locas optimus
et sepatim singulos nros p tribunos ul electos qi depu
gnaturos conflictu publico excebit ipe sepius. Tentabitq; qd
aztis psint heze quid utrum quie admodum si ipi consentiant
ut aduersa monita adsignioz indicia adpecta ul nutum
suum diligenter obtemperet. Si cessantes aliquibus exercentur
atq; doceantur q; dui psint ce pferri. succedo in tempi cursioe
insagitando et uacuando mordimanda ane ad plenu
fuerint cuncti. ne sic q temere z ostaxioe capti adpublica

deducendi sunt pugnam. sz aīe minoribus plis inbuendi. Dux cīt
uigilans atq; sobrius & prudens tangq; d' aiuli causa mī pacis
udicaturus adhito consilio deinis ꝯ aduersarij copijs udicet
Et similis rebus supior nientur opportunum ꝑ non differat
inire conflictum Quarto aduersarium intelligit potiorem ctam
publicā inire Jam pauores nūc & iferiores uiribꝫ supientis
et insidias facentes sub bonis duinbus reportauerunt sepe
uictoriam//

Omīs artes oīa opa condiano usui et uigi exhortatione ꝓficiūt
q; si impatis uel uel est quanto magis dret ī maximis ac
stodijs Quis aūt dubitet artem bellicam rebus oībus potiorem
p quam libertas retinetur indignitas ꝓpugnatur prouincie con
seruantur et impium. Hanc olim romani hanc solam hodieq; barbari put
ant ee seruandam Cetera oīa aut in hac arte consistere aut ꝑ has
assequi se posse confidunt Hoc diligentis est necessaria p quam
uitam retinent & uictoriam consequantur. Dux q; cui tante
potatis insignia tribuunt. cuius fidei atq; uirtuti possessor for
tune. tutela urbium salus militum. Rei p creditur glia. Non
tm pro uniuerso exercitu sz etiam prosingulis contuberualibus de
ee sollicitus. Siquid eīm illis eueniat imbello et ipius culpa
puberi uideatur iniuria. Ergo sit ronem aut diu armis dirigitur
exercitum duc singulaz legionum suue auxiliorum nec no etiam
vexillationum uires mos consuetudinem diligenter exploret Sa
pat et sipot fieri noiatim quis comes quis tribunus. quis dome
sticus quis contuberualis quantum possit inbello auctoritatem
scientiam atq; maximam sumat. os culpas militares legibus
udicet. nulli errantium credatur ignoscere. indulgentis locus
indulgentis occasionibus experimenta papiat his ut oporteat au
rans cum dispsi adpliandum dum seniores obeant hostes
tunc probatos hostes equites suue predites cum tironibus aut ir
regularibus mictat ut exercitatione fusis inimicis et illis pina ꝛc

liquis

liquis cessat audacia Adtransitus fluuioꝝ ad capiendā motum
ad siluaz angustias. adpaludum aut uiaz difficultates suspicet
nullo sciente disponat. atq; iter suum tempet ut cibum capi
tes aut dormientes. uagantes certe securos inermes discultos
distractis equis nichil suspicantes ipe patris imitabitur qs hu
iusmodi certaminibus suu fiduciam colligant Jam q ante longi
tps aut olim nunq; uiderunt hostes uulnerari sil occidi cum pri
mum aspexerint p orrescant et pauore confixi d' fuga magis
q; d' conflictu incipiunt cogitare. Preterea si exercitat aduersa
ry longo itinere fatigatos aggrediatur et ultimos aut certe ispe
ratos supueniat eos et q longe a suis aut pabuli aut pedegia
comorant subito oppet cum dilectis Illa eīm ante tentanda
sunt q simule cesserit. minus nocebant. sibi plurimum prosit
Item hostes discordiaz serere causas sapientis e diuus Nulla e
eīm ciuis minima natio pot ab aduersarijs p delecti nisi ꝓpijs
similitudinibus se ipam confirmit. Nam simule hodium animi
corꝝ pnitiem pcipi aduersitatem siue defensionis meritum
bonum aliud est hoc opa faciendum ut nemo despexit fieri post
se q fera sunt. Dicat animus mihi sunt quibus nulla fossa aggere
uallogꝫ munitum arcendat exercitum. Vndebit si fuisz ista
cautela michil nocturni aut diurni supuentis hostium nocere
potuissent. Ose imitantes romanos ductis fossis castra consti
tuunt. Et q arenosa st, ipe oīa sacos quos manes portauerunt
expluuiosulentiaq; effunditur terra complent eorꝫq; cumulo ag
gerem faciunt. Omīs barbari carros suis inorbem conexis ad
similitudinem castroꝝ securas asupuenientib' exigut noctes
Decem nec dissere nequeamus q anobis alij didicerut. h' ex
usu libriq; antea habentur sz obmissa diu nemo qsiuit. qa
urgentibus pacis officijs ꝓcul hinc erat necessitas belli Sz ne impossi
bile uideatur reparari disciplinam cuius usus intrauit doctrinam
exemplis Apud ueteres res militaris ī oblionem sepius uenit
sz alibis repetita postea ducum auctoritate firmata est Scipio affricanus

sub aliis impatoribus ispanienses exercatus frequ' uictos accepit hos displinę regula custodita ꝺ opę fossis q̄ faciendis ita diligenter exercuit ut diceret fodientes luto ingnari debere q̄ manderę hostium sanguinem uoluisset Tunc ipe demq̄ numantinos capta ciuitate sic coercem aut ut nullus euaderet Metellus in affrica albino impante subiugatum accepit exercitum quez ita emendauit ueteribus institutis ut postea eos aquibus subiugum missi fuerant superaretur Ambitio epionis et matilli legionis inter gallias deleuerunt quaz uiriatus cum Gamarus susceperisset euicuit ita suis et arte pugnandi ut innumerabilem multitudinem no solum ambaz sꝫ etiā temptoz et umbroz publico marte deuicit Gallus aut ē aduersarie nostros instruere q̄ reuocare preceptos//

Permissis leuioribus armis belli ad pū conflictus inceptum et adfatalem diē nationibus ac plis Po disciplinę inuitat Nam in cuentu martis uictorie pleritudo consistit. Hꝫ q̄ ips est q̄ tanto magis duces debent ee sollicti quanto maior spatur diligentibus gloria et manus periculum comitatū ingnauos inquio momento pitie usus pugnandi doctrina cohibitq̄ dnatur ueteribus sedis mox sunt parco cibo curatos militibus adcertamen educere ut cursatores sumpta esca redderet longiore conflictio non fatigarentur medie Preterea obseruandum e pntibus hostib⁹ siue exercitis siue exercitatę ꝺ ducas aduersum medium p angusta portaz particulatim procedit exercitus acollectis et paratis debilitentur primis Ideoq̄ p uidendum est ut ante oīs milites egrediantur portam et aciem construant q̄ hostis aduenit Quo si iter ciuitatem manentibus paratum aduenerit aut differatur egressus aut ee dissimuletur ut cum aduersarij insultare ceperint hus q̄s non putant exituros et cum aduersam aut adredendum coegerint aium cum ordines soluerint tunc illis stupentibus

letissimi quiq̄ prorumpit et confecti aggrediant ignaros. Obseruatur aut ne longo spatio fatigatum militem reneclassos post cursum equos aduersum pugnam cogas militum uirium labore tunc is pugnatur admicti. Quo facto q̄ aciem hanellus adiuuet. Hec ueteres diligenciuit et superiore nr nostra etate cum romani duces p imperitiam no cauissent ne qd amplius dicam exercitus perdiderit Impar cum conditio est lapsiz cum recto sudantem cum alacri currentem cum eo qui stetit subire conflictu//

Ipsa die qua certaturi sunt milites quid sentiant diligenter conuenit explorare. Nam fiducia nil formido exultu uibis incessu motibus cernitur Hec confidas satis si tyro plus cupit In expto cum duris est pugnia et nouerit te oportere differre si exercitatu bellatores metuit diuitiare Monitis et exortatione duris exercitu uirtus creuit et animus parum prudentiosi Tunc inimicoz ignauia nil error obstendus e nil si ante nobis supati sunt commemoretur discrepantia quibus militum mites modum aduersazioz ira et indignatio mouerunt Animis pene omnium hoium hec nata cuenit ut trepidet cum ad conflictum hostium uenerit Sine dubio aut infirmiores sunt quoz mites ipe confudit aspectus sꝫ hoc remedio formido leuior si annis diuites frequenter exercitum tuum loco tutioribus ordines Unde et uidere hostem et agnoscere consuescant Interdum audeant aliqd ex occasione aut figent aut interimat inimicos mores aduersazioz arma equos recognoscant ne q̄ exitu sunt no timetur//

Bonum ducem conuenit nosse magnam partem victorie ipm locum inquo dimicandus est possidere Elabora q̄. ut constituā man primum auxilium capies exloco q tanto

utilioz udicatur quanto fuperioz fuerit ordinatus ſuſtinebit ictos cum
uehementius tela dirigendum et maioze impetu obuitentes ꝑ
altioz pellit Cum aduerſo mittitur diuo duplex ſubit cum loco et
hoſte certamen Sz illa diſtantia eſt q ſi d pedinibus ſuis uictoziam
ſperas tunc equites hoſtium loca aſpera inequalia montuoſa de
bes eligere. Siuero d equitibus tuis tunc aduerſazioz pedites
uictoziam q̃rit Nec debebis paulo qd equitioza loca ſz plana atq
patentia nec ſiluis n̄ paludibus impedita //

ORdinatizus autem tela dirit ante proſilire. ſolem pulueze
et uentum Nam ſol an faciem capit uſum. Ventus grauis
tua inflectit et deꝑmit hoſtium aduuat tela Pulus afronte con
geſtus oculos implet et dauidit Hec memto co q̃ cum anes ordi
nantur etiam impiti uitare ſolent. Sz diuq̃ puido cauendum eſt
ſtuturę ne poſt paululum ardente die noctat ſolis mutata co
uerſio ne uentus aduerſus ora ſolida eo pugnante naſcatur et
ſua g̃ conſtituant ordine ut hec poſt ompia nam ſint et ſi ficri po
aduerſazioz impetant faciem Anes dr exatus inſtructus frons
q̃ aduerſus hoſtem ſpectat hec pugna pia ſi ſapienter diſponit.
pluzimum iuuat ſi impite q̃uis optimi bellatoꝛes ſint malaoꝛ
dinatiõe franguntur Inſtructionis lex e ut ꝑmo exatati cue
teres milites collocentur quos ana ꝑnapes uocabatur Inſuo
ordine azandati catafractis ſagittarij et optimi milites cum
ſpiculis et lanceis ordinentur quos ꝑus aſtatos uocabat. Sin
guli autem azmati idirectum teznos pedes inſe occupare con
ſueuerunt H eſt mille paſſus mille d. clxbi pedites ordinantuz
in longum ut nec anes interluceat et ſpatium ſit azma tractan
di Inter ordinem et ordinem ac g̃ illatum bꝫ pedes diſtahere
uoluerunt ut hezent pugnantes ſpatium incedendi atq; retrahendi. be
hementius cum cum ſaltu mittuntq; tela mictunt. In his duobus
ordinibus et etate matuzi et uſu confidentes et muniti et grauio
ribus azmis collocantur hy cum adinuicem muzi nec cedere n̄

ſequi aliqn cogendi ſunt ne ordines turbent Sz uenientes aduer
ſarios exape et ſtando pugnando q̃ repellere uel fugare Tertio ordo
diſponitur d armatizis uidoſſimis d ſagittarijs iuuenibus
debonis iaculatoziby quos ante ferentazios nominabat. q̃rtez
ordo conſtruitur d ſcutatis expeditiſſimis d ſagittarijs iuuenib̃
de his qui alarę uezitis uel mazino barbulis quas plumbatas
uo dimittat q dicebantur leuis armatura. Secundum g̃ eſt ſtan
tibus duobus ꝑmis ordinibus tertium et quazti ordinem adpuoc
andum cum miſſilibus q̃ ſagittis ꝑmo loco ſemp exire Q. ſi ho
mines infugam uertere potuerit ipi cu eqtibus perſequant Si uero
ab hoſtibus pulſi fuerint redeat in pmam ac ſuam aciem et inter
ipos rumpunt ſe ad loca ſua. Prima aut et 2a acies cum aſpatis
et adpila ut dr uentum ſint totum ſuſtinet bellum. Inq̃rta acie
ponebant interdum cazoliſte manubaliſtazij fundibulatoꝛes ſut
q fuſtibalis lapides iaciunt fuſtis eſt longius pedum. uij. oz. cuius ꝑ
medium ligantur funda dextro et utraq; manu impulſus q̃
admodum honagri dicitur saxa Fundatoꝛes ſunt q fundis exlino
ut ſeras fas has cum dicunt ce m choꝛes contorto aera capiun
brachio dirigitur saxa Quibus deficiant ſui lapidibus man
datis ſui miſſilibus in hoc ordine dimicabant quos arceſſos
tanq; uulneꝛes et poſtea additos nominabant Sextus ordo poſt os
ad firmiſſimis et ſcutatis et oi genere azmoꝛ munitis bellatoꝛib̃
tenebatur quos antiq tutazios appellabant Hy ut requiti et re
gri animi inuadrent hoſtes poſt ultimas acies ſedere conſueu
erant Siquid cum ꝑmis ordinibus amiſiſſe d coꝛ uiꝛib̃ repara
ri ſpes tota pendebat //

EXplanato quale debeant acies ordinari et inſtrui nunc po
diſſimum menſuramq; ipius ordinatois exponam Mille paſ
ſibus campi una acies q. dclxbi ſuſcipiet pedites ꝓpterea q ſingu
pugnatoꝛes teznos occupant pedes Q. ſi ſex acies i. m. paſſibus
campi uoluerit ordinare decexcbi pedites ſunt neceſſarij ſi aut

interuos ordines hunc nũm uolueris tandem duom dia passu
comphendens ꝫ melius est plures acies facere qꝫ milite expan
dere Senos pedes accrgo inter singlas acies illatum diximꝰ iter pa
tere dbere et ipi bellatores stantes singulos obtinet pedes ꝫ dꝫ si 6
acies ordinemus xlv pedes in latum et passus in longum .x. mil
lium hostium tenebit exercitus Ad hãc rõem fuit .xx. fuit .xxx. pedi tu
fuerit uix insirere podixmum sine aliq̃ difficultate poterunt
ordinari nec dux fallitum cum sciat qm locis sit ul multitudo
sufficiat fnd et nouem aut amplius acies ordinari Magis cum
expedit ut confecti pugnet qꝫ longi separati Nam si minimum fuit
acies temptata cito abadũsarijs fea impxione prumpit et nullu
pca pot ce remedium Qꝫ aut nũi in dextro cornu q̃ sinistro q
uue medio dbeat ordinari ul nux dignitatem cor huatur exmee
ul dep q̃litate hostiũ contatur .//

Constructa acie peditum equites ponunt inter ordines ita
ut locati oms et ornati iuxta sint pedinibus. Sagittarij at
ul q̃ loricas no hnt longius cuagentur a fortioribus namque
equibus peditum protegenda st latera et auctoribꝰ atq; expedi
tis hostium cornua sup fundenda atq; tuzbanda sint Sure dux
dbet qtuor dromos h est globos hostium os q̃ equites oporteat
poni Nam nessao qua cõtaltata rone ymo pene diuina alij
contra alios dimicant melius et q fortiores uincerant abinferi
oribus sepe uincuntur Qꝫ si equites impares fuerit more ueter
uelocissimi cum sagittis leuibus pedites Adh ipm exercitu ider
mittendi sunt quos uelites nominabant Quo fco q̃plures forti
simi equites hostium fuerint to aduersus missum agm pares
esse non possunt Unum medium h os duces ueteres iuenerit
ut assuefacerent Juuenes teretes eggie et inter binos equites
singulos exhis pedites collocarent cum leuioribus sagittis gla
diis atq; missilibus

Sed optima ro e et aduersariam plurimum confert ut lectissimos
d peditibus equibus cum uiginti ordinib tribunisq; uigintib
habeat dux post aciem spato alios circa cornu ul circa medium ut
sic ú hostis uehemẽt insistat ne rumpat acies protinuolet subito
ut supleant loca Abditaq; uirtute inimicoꝝ audaciam frangat
H pmilacones fuerunt imitati st carthaginenses romanam. poca
ubiq; huauerit hac dispitioe melior inuenitur Nam si directa
acies hoc solum agere dz et pot ut hostem repellat aut fundat
Si unes sit agendus aut fortissimus cum ul fortissimi fuerit
data sit terra Item exhabundantib ducet. Nam si de loco suo ordi
natum militem transferre cupieris uniuersa turbabis si globꝰ
hostium separatur aliam tuam ãm ptem aliquam uigere cepit
nisi supfluos heres quos gt globum passis opponere sine eq
tes sine peditis d acie tuleris dum alia uis defendere al picu
losius denudabis Qꝫ si bellatoꝝ copia non habundat melius
e aciem hre breuiorem dum minsubsidijs collocet plurimos Hoc
iam inter coꝝ ptes campi expedinibus bn armatis debebis hẽ
lectissimos d quib cuneum et latum aciem hostium rumpas
Circa cornu aut d contatis loricatisq; equitibus ad h rehuatis
et leui armatura peditum alas hostium aciem uenire te con
uenit .//

Dum q̃ pugnam subsistnet potem int equites et peditis pte
dextra stare consuetum hic cum locus est in quo acies tota
subtinatur exq̃ rectus est et liber et prurstus fdo aut int utroq;
consistat ut et consilio regere et auctꝰ tam equites qꝫ pedites ad
pugnam possit ortari h d equitib sup nuarijs missis peditib
expedits aduersariorum sinistrum cornu qꝫ contra ipm stat aciem
ire debet et atq; semp urgere. Secundus dux in media acie pri
mus peditum q eam subsistuerat et firmet. H fortissimos peditis
et bn armatos d illis supfluis secum hre dz Exq̃bus aut ipe
cuneum fuerat et aciem hostium rumpat Aut si aduersarij

cumen frenent ipe fortiorem franat et cum eo illi possit ocurere. Insin
istra parte exercitus tertius ee dz dux satis bellicosus et prouidus q
similtra ps difficilior est et uelud mancha manc consistit. In arcta
se tenos eqtes sup nuatos et uelocissimos pdutes hic dz dqbus si
nistrum cornu semp extendat ne accundat abhostibus Clamor
aut quem barbari tunc uocant pus no dz atolli q; anes utraq;
se uenhit Impator cum ul signa uor e uociferare delonge cum
hostes magis terreant si cum telor ictu clamoris horror accidit
Semp aut studere debes ut prior instruas aciem qa exhibitio
tuo potes facere q; utile iudicas cum nullus obsistat Inde
et tuis auges confidentiam et aduersarys fiduciam minuis q fo
tiores uidentur q prouocare non dubitent Inimica aut incipi
unt formidare q uident contra se anes ordinari Hic additu ma
ximum comodum qz tu instructis paratisq; ordinantem et
trepidum aduersarium poteris Pars cum victoriosissimi
cum turbare angq; dimicet //

Exceptis supuenientibus ul incursionibus repentinis ex
omnioe q nunq; dux exercitus admittat. Nam i itine
ribus iam fatigatis fluminis trasgressione dumis inpaludibus
occupatis iugis montium labore animis i campis spsis atq; se
curis i mansione dormientibus opportunus plium semp inuen
cum aliis negotiis occupatus hostis pus intimat q; parare
se possit Quo si cauti sunt aduersarii et insidiar nulla sit copia
tunc aduersus pnes facientes uidentes eam conditione pugnetu
tn ars belli non minus inhe apto conflictu q; occultis fraudibus adiuuat eruditos Cauendum ul maxie ne abala or
nug; similtro q sepius euenit aut certe dextro q licet raro
contingit circumuenantur tui a multitudine hostium aut
aduocantibus globis quos dicunt cheiricos. q si acciderit unu
remedium est ut alam cornuq; replices et retundes qs con
uexi tui latora tergora defendant. Si mangulo ipius exmutatis

fortissimis collocentur qa ibi impedituis amplior fieri consue
uit Item aduersus cuneum hostium certis resistitur modis.
Cuneus dicitur multitudo peditum q una cum ane po angus
tior d'md'latior procedit aduersarior ordiem rumpitq; ap
luribus inunum locum tela mittuntur quam rem milites no
minat capud portionum Contra q ordinato ponit q; forfi
cem uocant. Nam exlentissimis militibus. p. b. lram ordo compo
nitur et illum cuneum exapit atq; exutraq; pte concludit quo
fit aciem non possit rumpe Item hra dicitur q strenuus
directa ante frontem opponitur hostibus ut turbata acies re
petur Globus aut dr qz sua acies patis uago supuentu tuz
sat inimicos Contraquem altus pplosior ul fortior inicitur
globus Obhuandum q; ne sub tpr q iam committitur pugna
uelis ordines commutare ac locos suos aliquos nues adalia tz
ansferre Statim cum nascitur tumultus atq; confusio et quos
impatos contuberiatosq; uicerit fraudis hostis incumbit //

De pugnatorum. xvij. sunt gna ul mor cum i festa exutraq;
pte signa consiguntur. Una d'pugnatio est fronte longa
q dio excercitu sicut etiam nunc et tpe semp solet plius fieri Sz hec
gen d'pugnationis pin rationr no optimum uidetur q i prolasso
spatio cum tenditur acies non equalis semp campus occurit
et hiat aliqd in medio ul sinus aut curuatura fit in eo loco acies
frequenter interrumpit Preterea similtudiem aduersarius anteced
alatarib; aut dextram aut sinistram alam circumueniat inq; pri
lium magnu e nisi sup nuerios hostis q procurant hostemq;
substineant Hoc gne solus dz confligere q plures et fortes
hucusq bellatores ut exutroq; cornu hostem circumueniat et
qi insinuum sui concludat exercitus Seda d'pugnatio e obliqua
plissimis melior inquia sipaucos strenuos loco idoneo ordinatis
et similtudiem hostium et uirtute turbetis in potetis reperire

uictoziam h' talis est modus Cum instruere aces adcongressum
ueniunt tuu sinistra alam tuam ad dextram aduersarij longe
sepabis. ne ul' inuisibilia ad eam ul sagitte pueniat dextram
aut aliam tuam sinistre alc illius ungues et p'mum incoa pli
um ita ut cu eqtibus ocimis et probatissimis peditibus sinistra
ptem illius adquam te misseris aggrediaris atq; arcieas et dum de
do atq; superrendo ad hostium tergа puenias Q; si forte aduer
sazium exin expelle cepis antecedentibus tuis indubitatam uictoria
consequeris Et ps exercitus tui q; ad hostes subinoueas scutra du
rabis ad silitudiez aiit. A. hinc ul habilis habilis aces mhoc di
micandi gne compoiit Q; si tibi pus aduersazius sert illos
q; post aciem sup nuazios dixim debe poni q; eqtes q; pedites
ad ministeriu tuu colliges cornu. et sic ad'sazio resistes magis
uiribus ne arte pellazis Tertia depugnatio e silis secunde sz
hoc detenoz a sinistro cornu tuo cu illis sapies dstro confligere
Nam q; maius e impetus cozis et aptius difficultate aggrediut
hostes q; sinistro dimicat cornu Q; aptius explanabo si quado
alam sinistram longe hueis melioiem tue et fortissimos eqtes ped
tesq; coniungit et incoz gressu ipam p'mam ptem applica ad ala
hostium dextram. et q'tum potes a duersary dextram ptem ipelle
et arcuire festina Tuam aut alam exactum ptem i qua dterio
res bellatores hre tenoit a sinistra illius longissime sepa ne
ul' gradus uadatur ul ad eam tela pueniat Jn hac gne cautе
dum est ne inimicoz cuneis transuersa tua aces clidat hoc
aut m uno cau uultis pugnabitur si aduersazius infirmis
dextrum cornu habet ut fortius tu longe sinistrum. Quarta
depugnato talis est cum ordinazius aciem an. ccc. d. passis
q; ad hostem pueias no spate eo subito ambas alas tuas latere
te duxit exutroq; cornu ipsius hostes uictes in fugam et eleci
uictoziam assequeris Sz hoc genus certaminis sz ato super hoc
ceratos fortissimos produxit tn prudentiam e qm media ace sua
q; sic dimicat nudare compellitur et duas ptes exactum separe.

et supmo impetu uictus non fuit inimicus ht occasionem q; sua
dat et dimissa cornua et mediam aciem destituat. Quinta de
pugnatio e quarte similis sz h unum amplius ht q; cuiem armatura
et sagittazios an p'mam aciem port ut illis resistentibus no pos
sit irrumpi. Nam sicd dextro cornu suo illis sinistru et d sinistro
cornu suo illis dextrum agere. q; si fugare potuit statim uincat
sui min media acie ipius non laborat qz alcm armatura sagit
tarijs q; defenditur Sexta depugnato optima est ppe silis sede
q; uinit q; d nuo suoz et diuersitate despant et sibi ordinauerit
quis cu paucioribus sepe uictoria conseruatur Nam cu instructa
aces ad hostes accedit dextram alam tuam sinistre alc hostium
iunge et i p eqtes probatissimos et uelocissimos pedites inape pliu
relinq; aut ptem exactis tui longissime ab aduersazioz acie re
moue. et in directum porrige q; ueru. Nam cum sinistram p
tem illius alatenibus et atergo. cepis tedere sine dubio uteri in
fugam Aduersazius aiit ne dextra pte sua n dimidia aciem
possint laborantibus subuenire qz aces tua extendituz
et totam se porrigit ad silitudinem A. hre longissime q; recedit
ab hostibus Quo ge minuentibus sepe confligit. Septima depu
gnatio q; loca bn fitio adiuuat dimicantem i hac q; et cu pa
uioribus et cu minus fortioribus poteris aduersazium sustinere
hoc est si montem aut mare aut flumen aut lacum aut ciuitates
aut paludes aut arrupta i una pte heas exqua hostis no possit
accedere relinqu exactum tui directa acie ordines Sz si illa alia q
munitem no ht os eqtes et ferentazios ponas tunc scuriusq;
tuo arbitrio cum hoste confliges qz abuna pte locu nia te munit
ab alia duplex p'moni. eqtatus Illud tn obseruandum e qm mih
melius uiderit ut siue dextro cornu solo pugnare uolueris
i fortissimos. siue d sinistro ibi strenuissimos collores. siue in
medio cuneos facere uoluis p q; aces hostiu rumpas i cuneoz
exactissimos ordines bellatoz. Victoria cum p paucos fieri
consueuit. tm e ut electi aduersapientissimoz hoc loco sigb.

ratio & utilitas postulat ordinentur //

Plerique rei militaris ignari plenioremq; uictoriam credunt si aduersarios aut locoꝝ angustijs aut armatoꝝ multitudiem aciem dederint ut additum nō inueniat ascendendi q; clausis exdesperatione resistat audacia et cui spei nichil est sumit arma formido. Sibenti capit comoti q sine dubio scit se cū morituꝝ Jdoq; sapientis laudata sententia ē q dixit uiam hostibus q̄ refugiant minime claudamus. Jam cū ascendendi additu pateſcō mentes omnium adpbenda tyrannoſ sentiunt ultimoꝫ periculum timeant. Hec cōsequentia ulli piratiq; ē cum uicti q̄b defendi poterant arma deiecerit hoc quippe quanto maior fuerit tanto facilius multitudo prosternit. n̄ cum i requendus est nus. ii animus semel timoris non tam tela hostium capit demittere q̄ multum. Cetera clausi q exigui nūo & infirmi uiribus hiis potius sunt. cū ſt hostibus pares q̄ desperantes sciunt s̄ hiis non posse q una salus uicti nullam spare salutem //

Digestis omnibus q̄ ꝺo militaris expiritis & arte huiusmodi bonum super docere quendam rerebat abbathibus illa dissaphice bellare exemplo. pie nullo magis periculum inicere testant. Qui cū congressum retrahit ex aciem suis fiduciam minuit & animus adit audaciam Deq; q̄b sepius nocte est euenire quibus mois tuto possit fieri declarandum est. Primum ut tui nesciant ideo te recedere q̄ deditas fore conflictum q̄ arte aliqua se ioo reuocari ii ad opportunioꝝ locū inuitet hostis acies aliuis superet aut recte insequentibus aduersarijs sarcinoꝝ colloret insidie Jam nocte ē adfugam pati sit q duce suū sentiat despirare Illud q̄q; utrandum ē ne hostes te recedere sentiat cetera tum uiuat p̄ plurimoq; ante pedites suos equites posicūt ut discurrentes aduersarios uidere nonsinerent quem admoui pedites assuendebat Item pratulati inapietes aptis singulas

aues subducebant rectoq; reuocabant Jngrediu suo manentibꝫ reliqs q̄ sensi post aues seq; adillos uingebant q̄ subduxerat primum Aliquanti exploratis uicinis nocte cum exercitu recedebant ut hostes cum retroexissent no possent comprehendē prudentes Preterea ceruis armatura pmictebatur adrolles ad quos subito cito reuocaretur exercitus Et si hostes insequi uoluissent aleam armatura q̄ ante occupauerat locum addita equitibus fundabantur. Vidi cum priuilosius existimat qui incōsulte insequentibus abbis q infixi fuerunt q ante sepauerunt hoc tps est q̄ opportune colloc entur insidie qz aduersum fugientes maior audacia q minoꝝ uia est. Iccirco aut amplioꝝ seueritas grauius solet hoc discrimen Imperatis capientibus imitinere lapsis equos suos passeribus ac michi talie suspicantibus supientis adsolent fieri q est nobis utrandum ē ethosti cuiusmoi oratoribus pmittes inhendaꝫ cum cau opressis n̄ uictus pot n̄ multitudo pōsse q mhac pugna utinatur pugna. Iz et ibi ars pluzimum possit tn ad defensioem suam pot accusare fortunam. Qui uero supientum insidias fugissetis passus est culpam suam no pot excusare q̄ et hoc euitare potuit & p speculatoꝝs idoneos an cognoscere Cum recedituꝝ talis fraus ita ficti cōsueuit Recto itinere pauci equites inserunt uallida manu occulte palia mittitur loca ii ad agmen inimicoꝝ pueniat equites te tant leniter atq; discedunt Illi recedunt q̄q̄ insidiarū fuit preteriisse & sine cura soluuntur adnegligentiam Tunc ulla manus q̄ secreto itinere destinata fuit supueniens oppimit ignorantes Multi cum abbhste discedunt sip siluas ituri st̄ pmictunt q angusta uel arrupta occupent loca. ne ibidem patiant insidias. & rursus post se pacis arboribus uias claudunt q. comites uocant ut aduersarijs facultatem adimat psequendi et pene utriq; parti uteriq; ad subsessas cois occasio est. Haz q̄ procedit opportunius uallibus uel siluosis montibus q̄ post relinquit insidias reuisas cum redierit inimicus reuisit ipe

et adiuuat suos. Qui uo sequtur aduersis semitis longe and stinat expeditos et prædendo aduersarium aut et aduersitum decipiq; afronte et adtergo concludut. Dormientibus nocte aduersarijs et q̃ pessit post regredi. et qui sequtur q̃tum uis intersit potest puenire adfraudem Intransfretato flumioq; q̃ prodit illa p tem tentat opm̃ere q̃ prima transierit dum reliq; aluco sepa ntur qui autem sequtur festinato itinere illos q no potuerant transire conturbat.

Quamcllos aliquante natioes ap̃ ueteres mare ꝓdixerunt et tyrrhenum intra affricam sit ceti maretes hodieq; ꝓdicant Sz hr genus aialium aretus et toll'ande ꝫ actum cohisas enaz spiritu rem uento uias absq; terreo dirigere memorant. Cete rum ꝓ nouitatem si abm̃solutis uidatur i efficax e Catafra cti equites ꝓ minimia q̃ gerunt uulneribus tum sz ꝓ ꝑ pedimtoz et pondus armoz capi facules et alta q̃ hijs frequ ter obnoxia esse dspsos pedites q̃ contra eqtes incertamine x melioz. tm aut an legiones poti aut cum legionarijs misti qñ cominus h manu adhanum pugnetur ancs hostium se pe rumpit.

Quadrigas falcatas in bello rex Anthiochus et mitrida tes hꝫerunt q̃ ut primo magnum intulere terrorem ita postmodum fuere derisui Nam difficile currus falcatus pl anum semp̃ uenit campum et leui impedimto retinetur unoq; afflicto ac uulnerato equo diripitur sz maxie aromanoz multum arte pierit ut adpugnam uentu est repete toto campo romani tribulos abiecerunt inq̃ currentes quadri ge cum inciderent delete sunt Tribulus aut est exquatuoz palis confixum ꝓpugnaculum q̃ quo m̃ abieceris tribus radijs stat et recto quarto infestum est Elefantes i phijs magnitudiem corpoz barritus horrore forme ipi nouitate equosq; hiis conturbant hos q̃ romanum exercitum primus lucania rex Pirrus edixit postea annibal in affrica rex Anthiochus i oriente Jugurta i numidia copiosos hiuerunt aduersus quos duersa resi stendi excogitata sunt quã Nam et cornicio i lucania gladio ma num q̃ promisserant uocant unus absalut et bini catrafti equi iungebantur aduersum quibus insidentes elibanarijs alisas hr est longissimos cotos i elefantes dirigebat Nam munity ferro ñ sagittarijs quos uehebant belue ledebantur et eaz impetum equoz celeritate uitabat Alij contra elefantes catrafctos milites inmisit ita ut inbrachijs eoz et in cassidibus ut humeris a arlei sgentes ponerentur et ferreis manu sua elefans bella torem contra se bementem posse apphendere papule tu uehites antiquã aduersum elefantes ordinauerunt Vehites aut erant iuuenes leui leui armatura et corpore alacri q exequis opti mis missibilia dirigebant hij eqs preterrentibus ad latoes lanceas ut maiora spicula belias ondebant. Sz crescente audacia poca collecti plures milites pariter pila hr est missi bilia i elefantes congerebant cosq; uulneribus elli debant. Il lud additum est ut funditores cũ fustibalis et fundis totun dis lapidibus dstinatis. indos p quos regebantur elefantes cum ipis ptibus affligerent actq; mactarent q̃ mich tutius i ueniri preterea uenientibus belus qi irrupissent anem spa tum milites dabat q̃ cũ magn medium precessent cuniuxis undiq; armatoz globis cũ magnis atq; uulneribꝫ capiebantu r lese Carrobalistas aliquanto maiores hꝫ cum longius que hentius spicula dirigunt supportas curricalis cum binis eqs aut multis post aciem ordinatis. et cum subiacenti tela accessit hstie Sagittis balistarijs transfigunt. latus in cotra cos et fit mus pfigitur ferum ut magis compibus maioza sint uulnera Aduersum elefantes plura exempla et machinamenta reuolumus ut si quando necessitas postulauerit tam in manibus belus opponenda.

Scendum uo si ꝓs exatus uicerit ꝑ pars figerit minime dr spandum cum huiꝰmodi nouitate diuas constantia totam sꝑ sit uendicare uictoziam Inuſabilibus hoc amdit bellis ꝛ sup oms sunt hiti q minime spantur Ham insimli additione foztioz efficit q aduersazius no frangit Pzioz ꝙ hostibus spolia capiat q ipi dimit colligat campum Pzioz clamoze ac buccis exultare uidat hec fiducia pterrebit inimicos Ita suis fiduciam gemiabit q iusto exomi pte discessit Qd si aliq cau ois manc hinditur exatus pnitiose cladis fi repationis uitio foztuna nondsint q medica na qrenda e Dux ꝙ prouidus sb ea cautela pu dz marte colligere ut siqꝺ ꝑ uazietate belloꝝ uel condnois huic scis amdeat abs q; gram dmento habeat uictos Ham si uicinu colles fuerit s. po terga munitio. si retro ascendentibus foztissim q resistezit se suosq; huabunt frequenter iam fusa acies dispsos ac passim sequ tes repatis uiribus itremit non nuq; exultantibus mali solet euenire discrimen q cum exhibita i formidinem cōmutatur Sz quoniamq; cuentu colligendi sunt superstites belli exigendi ador tationibus congzuis ꝛ animoꝝ instauratioe refouendi sunt tue noui dlectus noua qrunt auxilia et ꝙ amplius ꝑat captatis oc casionibus i pios uictozes ꝑ occultas insidias impetus faciendꝰ ac si condigna repanda n opozunitas desit cum pro felicitate su pbius et incauctus miles efferant huiane Siqs huic cauꝰ ultimꝰ putat cogitet cuentus eius phoz int mitia g illos magis fi isse qbus uictoꝛia debebatur //

In nobis plus expeditois conditio talis est ut q t prodest aduersazio nocear q illu iuuat t semp offinat Nuq; g adil luis arbitriu aliq facere ul dissimlare debemus sz id solu agere q nobis utile iudeamur Contra te cum ce magis si imitezis q fe at ille prose Et ruzsum qꝙd pro tua pte temptauerit g illu cert sinolicezit imitazi In bello qd plus magzo uigilauit plus i exercdo

milite laborauit minus pzaium subsumebat Nunq; miles hanc produrendis. c. annis aliqa experimta non cepis aut inopia aut su pzentibus aut terroze Melius e foztem fame donari q ꝙ plio. q ꝙ amplius solet foztuna potatis hzc q uzetus Nulla cosilia meliora sunt n ulla q aduersazius igraui animꝙ famis et contagio bello a plius solet nuaze q uzetus Insolitatis diis suspiciendiq; ho stibus si cum fide ueniant magna fiducia est q aduersazium m agis amplius frangat transfige q pempta Melius est post ac cem phira huaze pdia q latus militem spgere. Difficile u nuze q uere post d suis et d aduersazij copijs uidicare Amplius iuuat uzetus q institutio Amplius prodest locis sepe q uzetus. Paucos uzos fortes na proceat bona institutio plures reddit Industria exatis labore profint otio consenescat. Nunq; ador tamen pubam produxeris militem n cum eum uideris sparc uictoziam Qui feuisitum uictazium q non subita conterrent hostes usitata uilescunt Qui dispsis suis inconsulte sequit. q ipe accipat aduersazio nulla dare uictoziam. q frequentiꝰ uersa zium q comeatum no ꝑparat uinat sine ferro Qui multitud ne et uzetute procedit qui adrata dimicet fronte q ꝑmus e modus Qui impenſe uidicat dstro coznu suo sinistrum coz nu suo sinistrum pellat inimica q hus e modus q foz tissimam sinistram alam hic seruat dextram alam hostis fugadat q e tertius modus Qui bt exatissimos milites i utro q cornu piu dz plium inape q quartus e modus Qui leuem armaturam opte tegit utramq; alam hostis fugadat. ferre tertius uu autem constitutis q quintus e modus Qui n numezo militum n uzetute confidit Sic pugnatus est d dextra sua sini stram alam hostium pulsz reliqs suis pceptis i similitudinem uic q sextus est modus Qui pauciozes fortioresq; hic seruat bis nō exuno latere aut mozem aut cuitatem aut maze aut fluuium aut aliq dz hzc subsidium Qui confidit eqtatu aduza loca pedibus qrat eqtib ce magis p eqtem gerat Qui ofidit

prēscribūs cōpys actorā locā prēdūbus q̄rit et rem magis p
pedites gerat Cum exploratoz hōstium | atentre ob errat ītrās
os adtentoria sua p̄ diem redire iubeant' ⁊ statim d̄prendatur
explorator Cum consilium tuum cōfuc̄is aduersarijs p̄ditu
dispōtem mutare cōuenit q̄ fieri debeat tractu cum miltis qd
uero fortius sis cum pauissimis ul fidissimis ul totus ipe
rcum Milites timoz ⁊ pena ĩscrib' corrigit ĩ expdiōib' spes
ac p̄mia fanunt michozes. bñ duces pu certamĩe nūq̄ ñ exo
ctaxionē aut nimia necĩtudie cōfligunt magna Mag' dispo
sitōe hostem fame magis uincere q̄ ferro De equitatu sunt
milta p̄cepta sz cum h' ps militie usu exerui armoz gñe et eq̄
nobilitate profecerit exhibeis mich' arbitroz colligendum cum
ps doctna suffinat Quo gñe depugnaturis sis nesciant ho
stes ne aliqbus remedijs obsistere mohant' Digesta sunt ĩ
patoz inuicte q̄ nobilissimi auctores diuersis probata tp̄ib'
p̄ expimentoz fidem memorie prodiderūt ut adpiam sagic
tandi q̄ infcunitate tua ps mirant' Ad eq̄tandi scām ul de
corem quia hunoz alanoz q̄ natio uellet imitare si poss ad
aurendi uelocitatem q̄ sagittaz indusq̄ non equat. Adama
turc exactatoem aiū campi doctores ul' ptarte ex intellexisse
se gaudent et regula p̄liandi atq̄ uincendi artificium iterat'
q̄s uirtute piter ac dispōtōe mirabilis. P. p. tuc et impato
ris offin exhibuerus ⁊ militis //

Arcessitem multamq̄ hostium imitio sedi uita actione
moztuoz alioz ul' ferar uirtutū cōstituto p̄ma discre
uit. ĩ his nōm P. p. peperit cuius utilitas. Ideo potentissi
mi natōes ac p̄nipes conserati nullam maiozem gl'iam pu
tauerūt q̄ aū fundare nouas ciuitates aū ab alijs conditas
ibi nōm suum sub quadam amplificatōe transferre. ĩ q̄
ope clemtia serenitatis tue obtinet palmam A aliis aūt
ul pauce ul single apictate tua ĩ numerabiles urbes ita r

uigi labore p̄fecte sunt ut nō tam hūana manu condite q̄ di
uino nutu uidant' innate Cunctos impator felicitate mod
ratōe castimōie exemplis tradulgenda studioz amoze p̄cedis.
Regni amiq̄ tui bōm cernim' ⁊ tenem' q̄ antiq̄ pacē ⁊ superioz op
tauit etas ⁊ obndi imp̄ij uentia d̄sidrat Quibus rebus tm in
uniūso orbi p̄stitum q̄stulam' q̄tum ul hūa mes petere ul gra
patur diuina conferre Sz dispōtoibus uce dempte q̄tuz
profuit muroz et laborata constructio. Roma docuimtum est
q̄ salutem ciuium capitoline arcis defensione seruauit ut glo
riosius pena totius orbis possideret impium. Ad complemtuz
q̄ opis maiestatis uce p̄fectione suscepit rones quibus ul mce
nitates defendende sunt ul hostium subuertende exdiuersis auc
toribus morāne digeram nec laboris pigebit cum omibus
profutura condatur //

Ciuitates aut nā aut ope debere muniri Cap̄ p̄mo j
Non directos sz angulosos muros faciendos Cap̄ ij
Quem admōum muros et terra munitas adgressus Ca iij
De cataractis ⁊ portis ne noceantur abigne. Ca iiij
De fossis faciendis. Ca v
Ne sagittis hostium ĩ muro. Cap̄ vj
Quibus moris p̄uidendū sit ne fame patiantur obsessi ĉ vij
Quis ops p̄parande sint pro defensiōe muroz. Ca viij
Quid faciendum sit sine uiroz defint copie Ca viiij
Qd faciendū ne aq̄ inopiam patiantur obsessi Ca x
Si sales defuerint Ca xj
Qd faciendū cum p̄mo impetu uentuz admuros ĉ xij
Enumeratio machinaz quibus muri oppugnant Ca xiij
De uarietate falcis et testudine. Ca xiiij
De uncis ĉ xv De plutheis ĉ xvj De aggere ĉ xvij De musculis ĉ 18
De turribus Ca xviij
Quem admōum ambulatoria terris possit mercari ĉ xx

Quemadmodum altitudo muris addatur. cā xxi
Quo fito fusso diat terra machina nocere nō possit. c xxii
De scalis sambuca exostra & collenone. c xxiii
De palisths honagis strepriombus arcubalistis fustibus fundis
p q tormenta dfunditur murus. c xxiiii
Aduersum aspites prosunt culcore | aquei lupi colupne q
uores. cā xxb
De animalis p quos aut murus deponitur aut cuitas pen
etratur c xxbi
Quid facere debeant oppidani si hostes irupint ciuitate c xxbii
Que sit adhibenda cautela ne hostes furtim ocupet murū c xxbiii
Quando oppidanis inferantur insidie c xxbiiii
Qd faciant obsidentes ne ab oppidanis patiāt insidias c xxx
Quo gne tormentoz cuitas dfendatur. c xxxi
Quemadmodum insura colligatur ad scalas ul machinas fa
cidas. c xxxii
Precepta belli nualis c xxxiii
Homina uidiam q peream classibus. c xxxiiii
Vnde appellantur libuzne c xxxb
Qua diligentia fabzicentur libuzne c xxxbi
Qua obstinatione sit cedenda materies c xxxbii
Quo mse cedende sint trabes c xxxbiii
De modo libuznaz. c xxxbiiii
Homia uentoz et nbs. c xl
Quibus nsibus tutius nauigetur c xli
Quem admodum nauali bello colloret insidie.
Quid ad modum tempestatum obstuande sint sig. c xlii
De prenostis c xliii De extuaris h c d raumate. c xliiii
De loroz nocuia fuie remigibus c xlb
De telis tormtisq nualibus c xlbi
Que admodum nauali bello colloretur insidie. c xlbii
Qd faciendū cū apto mazte bellū nuale cōmittur c xlbiii

Ciuitates aut nā aut ope debere munire cap. j.

URbes atq; castella aut nā muniuntur aut manu aut ut
roq; q fizimus dict. Nā aut locoz edicii ul asperto aut cāu
fixo mazi siu paludibus ul fluminibus manu fossis aut muro in
ullo nāli bnfitio tutissimo diligentis cōsilium i plano q̄rit fun
dantis mdustria. Videmus antiquissimas ciuitates ita incēpis
patentibus constitutas ut deficiente auxilio locoz arte tamen
& ope redderentur munite. // Non directos sz anguloſos mūos
faciendos. c. ij.

ADitum muri directum ueteres facere uoluerunt ne ad
duis aspectum cet expositis. sz simosis anfractib' iactis funda
mentis dausere uzbes dioizesq; tres inpis angulis redderet
Preterea siqs admuzum talı ordinatoe constructum ul' scalas
ul machinas uoluit amouere non solum afronte sz etiam ala
tribus et ppe aterqo uclud insinu azcum dausis opp̄mitur.
Quemadmodum murus et terra iungatur adgestis c. iij.

MOrus aut ut nunq; possit cludi hac rone proficit' inpiato
uicenum pedum i tpo dio intrinsecis pzietes fabri
cantur dinde q defossis fiūt egesta int' illos inciuiz uertib'q;
densatur. Jta ul muzo p̄mus pzies prorata inferiore. Sedus
longe minoz ducit' et de plano ciuitatis adsiliendi diem q̄ diuz
q; diuo molli usq; adppugnacula possit ascendi. qz n̄ murus
ullis pot azietibus rumpi qz terra cohizmat et quoius cāu
destructis lapidibus caq; int' pietes densata faciat aduersum
muri ingzuentibus molles obsistit. // De cataractis et por
tis ne noceantur abigne cā. iij.

MUnitur pteza ne pzte subiectis ignibus exuziantur p
q sunt cozys ac ferro tegende. Sz amplius prodest q̄ in
uenit antiqtas ut an̄ portam addat' appugnaculum trau in
gressu ponitur cataracta. q̄ anulis ferreis ac funibus pendet
ubi si hostes intrauerint dimissa eadem extinguit' industy
Jtm in supza portam muzus est ordinandus u̇ aperiat sozamina

pq̄ dsup̄iore pare offusa aqua subiectum extinguat icendiu.

De fossis faciendis. c°. v°.

POsse autem ante urbes latissime altissimeq; fodiende sut ut nec facile possint eo eq̄ repleriq; aboss dentibus et cuiaquis reptu reddaze abadiacentio continuaz minime patiantur. Nam dupliciō opus subterraneum pagi eaz altitudine ac mundatione prohibetur. Ne sagittis hostium inmuro. cap°. vj.

FOrmidatur ne multitudo sagittazioz d̄ pugnaculis exitus defensoribus appōitisq; scalis occupet murum adiacentium q̄ catafractam atq; tuta inuitantibus dabunt hinc q̄ plurimum deinde pugnacula duplicia sagittariaq; tenduntur impetumq; exapiunt sagittaz. Hec cum facile transeunt spicula et ē q̄ cadit atq; fluctuat. Inuentum q̄ remedium ē ut deligno cuneis faciant q̄ metallas uocauerūt lapidibusq; complentur. Ea autē inter bina pugnacula constituas ut sup scalas ascendentes hostis et ptem aliquam ipius cōgisset sup caput suum deterret saxa. // Quibus mōis prouidendum sit ne fame pmantur obsessi. cap°. vj.

MUlta defensionum oppugnationumq; sunt genera q̄ loco competentibus inferemus. Nam si ciendi ē obsidendi duas spes ac una cum aduersarius opportunus locus p̄bet ois aut dimanis ut aquam prohibet inclusis ut deditionem spat a fame qn omi phibitu comeatus hoc est consilio ipe otiosius actutius fungat inimicum. Ad q̄s cauis possessores q̄nis seu suspitione pulsati omem alimoniam uictos intra muros debet studiosissime colocare. Ut ipis exhibet sua aduersarios copia cogat abscindere. Non solum aut pecunium sz oc aliarum gen̄ q̄ inclusum huiusce non poterit deputare oz adiacentium et adminiculo eaz ut cum ita sustinant. Aues aut cohortales et sine impesa manentibus nutriuntur et p egrotantes sut necessarie. Pabula equis p̄pe congerenda et q̄ apportari neq; uerint exurenda. Omi acti ceteraq; frugum ul pomoz tegende sunt copie. Hicq; q̄ desuis profuerat hostibus redimendum. Nam ut ortoz area uiridaziis domoz ul arces exeant utilitatis aut uolutans te psuadet pacem aut profuit plurimum collegisse ubi abexordio dilectione salubri p̄ deos ceteo gatio temperet. Hunc̄ p̄ditam sunt fame q̄ frugalitatem inf copias cepit. Imbellis q̄z etas ac sexus p̄ necessitatem uictus pcis frangere edusa ē. Nec penuria oppmeret armatos agbus huabantur. // Que spes p̄parande sint pro defensione murozq̄. cap°. vij°. //

EXunctu sulfur picem liquidam oleū q̄ cendiariu uocat adexurendas hostium machinas cōuenit p̄parari. Ad arma faciendā ferrum uteriusq; tu patere et carbones huiusmodi cōditis lig q̄z hastilib sagittisq; necnō reponunt. Saxa rotunda d̄ fluuiis q̄ pro soliditate gruoza sunt et aptioza mittentibus diligentissime colligunt. Ex q̄bus muri replentur q̄ terres minime fida sunt fistulis ul manibus iaciendā. Maiora p onagos dirigunt. Maxima uero ferraq; uolubili i pugnaculis digerunt ut dimissa p preceps non solum hostes obruat subeuntes sz etiā machinamenta confringant. Rote q̄z d lignis uiridibus ingentissime fabricantur ul infatis exualidissimi arboribus circumdent q̄s talcas uocant ut sint uolubiles tangant q̄ p pronum labentia subito impetu bellatores solet equosq; deserere. Trabes q̄z et tabulas ul diuerse magnitudis clauos ferreos ce oportet in promptu. Nam oppugnantiū machinis palias machinas obsticu obsith. Precipue cum subitis opibus addenda sit muris ul pugnaculis altitudo ne aduersarioz mobiles terres supemineat et capiant ciuitates. // Quid faciendum sit si necuoz defecerit copia. cap°. viij°. //

NEruoz copiam sumo studio conuenit colligi q̄z bonaq; ul balliste ceteraq; tormenta in fiunibus necuinis sinta mich̄ prosunt. Equoz tu sete d caudis atq; iubis adballistas utiles asseu tu.

Indubitandum nō est cunes femineaz inhumanoz tormentis no minorem hẽ uirtutem romane uetustatis experimento Nam obsidione capitolei coruptis iugi ac longa fatigatione tormentis cū necessaz copia defecissz matrone absolutos crines suis obtulere pugnantibus repulsaq; machinis aduersariozū impetum repulerunt Mallucinat ergo prudentissime femine deformato aspectu capite libere uincere cū maritis q̄ hostibus intergo decore hiure Cognita q̄z ul crudā cocta proficiunt colligi adortaq; fractas texendas aliaq; machinamenta huic munimento. Quid faciendum ne aque inopiam patiantur obsessi. cap̄. x.

Magna urbis utilitas ē cum pomeria fortes muros ducit. Qui sinā no pstat cuilibet altitudis effodiendi fit puteus aquaz q̄ hastu fluminibus exhaurit Sz interdum situ siccioza sūt loca q̄ montibus saxisq; munita singulos supposita castella adextrema muzim feriozū repiunt montium uenas ac depugnacula ul' turribus distantis protegunt telis ut agrestibus liberē pstet accessus Qui ultra iactum teli ducunt tn ciuitatis subiecta sit uena castellum paruum q̄ burgum uocant intra ciuitatem & fontem colligunt fabricati sbiectis balistas sagittariosq; constituūt aqua defundatū abhostibus pterea moribus priuatis hedificijs mitisq; puteis astruendis sunt diligentissime sbstituende ut receptacula aquis pluuialib' q̄ ceteris affluūt pstant Difficile cū eos quis uitat q̄ quis exigua aqua ad potum tn tantu inobsidione sunt usi.

Si fales defecerint. c̄. xj.

Si maritima sit ciuitas & fales defecerint liquor exmaris fluctus paluces aut patula uasa diffunditur q̄ calore solis durātur i salem Qui hostis habundare phibeat nam hoc aude. haretas q̄s exagitatu uentis mare supfluxerat aliqn colligit & dulcia q̄ hiunt q̄ sole siccata nichominus mutant' in fales Violenta aūt impugnatio q̄n castellis ul ciuitatibus p̄sentū mutuo utriusq; periculo sz maioze oppugnatuz sanguine exerent hinc tuosa certamina Illi cum q̄ muros duadere cupiunt terrifico ap

horumq; permixto Tunc q̄z rumor magis frangit insuetos primo impetu stupent ibi oppidanis si discriminum p̄teritā experimenta non nouerint animos scalis inuadit ciuitas Qui si deinde hinc militaribus uiris repellat' prima congressio statim clausis recreat animos hoc etiā & non terrore sz uiribus et arte confligitur Quid faciendum cum primo impetu uenitur admuros. c̄. xij.

Admouentur cū testudines & arietes falces uineq; plutei muscli terres d̄ quibus singulis quisq; fabricentur q̄ cita pacto pficiuntur ul repellantur enarremus. De arietē falce et testudine c̄ xiij

Tema ac tabulatis testudo contexitur q̄ ñ exuat incendio corijs ul' aliis centonibusq; uestitur Hinc intrinsecus accipit fabricā q̄ auro pfigit ferreo q̄ falx uocatur abeo q̄ arcuatum uti muro exhaut lapides aut ceteq; capiti ipius uestitur ferro & appellatur aries ul q̄ habet durissimam frontem q̄ subruit muros ul' q̄ more arietum retrorsum redit ut cum impetu uehementius feriat Testudo aūt adsimilitudinem ueteris testudis uocabulum sumpsit q̄z sicut illa modo reducit in̄ profert capiti similis machinamentis interdum reducit trabes interdum exit ut fortius cedat.

De uineis c̄. xb.

Vineas dixerunt ueteres quas nunc militaris barbariq; usu cuniculas uocant ligneis uimineis machina colligatur lata pedibus .bij. alta pedibus .bij. longa pedibus .vj. huius tectum mortuo duplici tabulis cratibusq; contexitur. latera q̄q; uimine sepiuntur ne saxorum telorumq; impetu penetrentur Extrinsecus aūt ne immisso con aut ne immisso corre metur incendio crudis ac recentibus coriis ul centonibus opitur. Item cum plures fuerint iunguntur in ordinem sub quibus sedentes tutis adsubruendā muroz penetrat fundamenta plutei dicuntur q̄ adsimilitudinem assidis contexuntur & uimine et aliis ul coriis protegunturq; tectis q̄z rotulis quaz una in medio duc inferioribus opponunt inquiunt q̄ prem uolucres admouentur more earū petri quos obsidentes aplicāt muris.

cozqꝫ munitõe protecti sagittis siñ fundis ul missilibus dñi
sozes oñs dꝫpugnantes ciuitatis exturbant ut scalis asc
endendi facultas pstetur ocraxio Aggere aut ex lignis exto
llitur cõ muzum dquo tela iactantur // De scalis c̃ 18

Mvsculos dicunt minozes machinas qbus protecti be
llatozes fundatum affixit ciuitatis fossatum et appõta
tis lapidibus ligis ac terra nõ solum cõplent sꝫ solidat ut
teris ambulatoria siñ impedimto migrent admuros. boatu
aut amazonis bcius musculus. Nam quemadmodum ulti cũ
minozes sint. in balenis auxilium administrantqꝫ iugitu
exhibent. Sꝫ iste machine bzeuiões ul ut puta ex tribus ma
gnis aduentum hilazus parant uiam comangꝫ pmuunt.
De turribus c̃ xbuij.

Tvrres aut dicunt machinamenta ad hedificioz spem tra
bibus tabulatisqꝫ cõpacta. nec tm opus hostili accen
detur incendio diligentissime exuuidis cozys ul centonibus
cõmunita qbus pro mo altitudinis additur latitudo. Nam in
dum trigenos pedes p quadzum Interdum p quadzagenos
late sunt. protectas nangꝫ ipaz tanta sint ut non solum m
uros tutes lapideas altitudie super hys plures rote mac
canicas arte suddutu qz lapsu uolubili magnitudo tam amp
la mouent. Presens aut periculum ciuitatis est si admotum
fuit tres admota plures cum accepit scalas accurrere gen
conatur ꝛrumpere. Nam inferioribus hostes aricten cum impetu
destruit muros Circa mediam uo ptem angi pontem siñ de
duabus trabib septumqꝫ d uimine q subito prolatum inter
turrim muzumqꝫ constituunt et p eum egredientes dmachia
bellatores ciuitatem transeunt et occupant muros. In supioib
aut turris illius pribus gestati et sagittarij collocantur q de
fensozes urbis exalto comtis missilibus fortiqꝫ cõsternant.
Eo fto ciuitas capitu siñ mora. Quid cum auxilijs supest

aspinant. cum hij q pdem muzoz altitudine spabant repente
supse aspinant altiozem hostium muzum // Quemadmodum
ambulatoria turris possint incedi c̃ xx.

Hoc tam manifesto discrimini multis occurrit modis pmu
ni confidentia ul uirtus. Militaris erupcio fit. iiglobus
agitentur armatoz et inhostib pulsis machinamentum illud in
gens directis cozys exlignis exuzit. Qz si oppidani exire non
audent admaiozes balistas malleolos ul fabzicas cum incendio
destruat ut ruptis cozys ul centonibus intus sertis flamma con
datur. Malleoli uidelicet sagitte sunt. ubi adhesezint qz ardentes
ueniunt unuersa conflagrat. aut admodum hastule uel do pfi
gut ferro. intus tubuli et hastule sulphure resina bitumine stupisqꝫ
conuoluntur infuso oleo. qꝫ incendiarij uocant. Que balliste i
petu destinata prupto munimine ardens figitur ligno turritaqꝫ
machinam frequenti incendit. Decipitqꝫ hostes fumibus cum hos
tes dormiunt et insanientes portant luminas et incensis machi
nis rursus leuantur in muzum // Quemadmodum altitu
do muzis addatur. c̃ xxij.

Circa ptem muri adquem machina conatur accedere
cito atqꝫ lapidibus sul luto siue latericiis postremo tabu
latis extruendo faciunt altiozem. ne defensozes menium desup
ubi uentura possit opprimere. constat autem inefficax machi
namentum reddi si munimentum ipsius uerum obsidentes cognoscendi
dolum adhibere consueuerunt. Primo talem extruunt turrem
qꝫpugnantibus ciuitatis uidetur inferioz. Deinde secretam aliam
de trabibus intus sertis turriculam faciunt et cui muzis fuit machia
nata subito fumibus troheisqꝫ demedio turricula illa pduc
tur. Qua egredientes armati qz altioz uidentur statim capiunt
ciuitatem // Quo facto suffodiatur terra ut machina no
cere non possit. c̃ xxij.

Interdum ferratas longissimasqꝫ trabes opponit machie
nementi eaqꝫ amuzi uicinitate ppellit. Sꝫ cui Podiozcini

tas oppugnarctur ab hostibus et teris ambulatoria ꝫ muris altitudinem ac tutiu oium pariet. Mechanico igio tuentu e tale remedium p notꝫ subfundamta muri cuniculu fodit et illu longz adquem dic postremo tuis fiat porta promouenda nullo hostium sentiente egesta tra cauauit intrinsecus Et cu rotis suis molles fuisse rupisse atq; adolem q subt cauat fuerat pueriss tato pondere solo cedente subsedit n ungi muris aut moueri ultius potuit. Itra et Cuitas hbata e // et machina dicta. De scalis sambucha exostra et corlenone. c. xxiij.

Admotis turibus fundunt lapidib. sagittarij iaculis. manubalistq; lazaribalistarij sagittis. iaculatoes plumbatis ac missilib. et muris submouet hoies hr feo scalis appositis occupat ciuitate. Sz q scalis nititur frequt periculum substinet exim. capanei aq primu oppugnatio phibet inuenta q tanta ui onusta e a Tebanis ut extinctus flumie dicet Et io sambuca exastra tolle nouc obsidentes i muro hostium penetrat Sambuca dicta adsimilitudinem cytare Naz quem admodum in tra corde sunt ita i trabe q uix turrem portare iunctas st q potem dsiplioe pte trocleas laxant u descendat admurum stanmq; dnari exeunt bellatores et pcm transeuntes micia urbis inuadut Exostra dicatur pons qua supi exponimus q de turri i muru repente protruditur tollit no dic. quot una trabis intra palta dsigitur ai ultimo utrice alia transuersa trabis longior dimensa mediocritate conectit. colubramto si unum capiti dsparsis alud cingatur ꝫnuno q capite cratibus super tabulatis contexitur machina in qua pauci collocant armati tuc p funes adtracto dsparsoq; alio capite leuati imponunt inbonum // De palibus hominibus scorpionibus arcubalistis fustibulis fundis p que torrita dfundit murus. c. xxiij.

Aduersum hoc obsessos defendere consueuit balliste onagri scorpiones arcuballiste fustibulq; sagittarij funde balista sunt nemus tenditur q quanto prolixiora brachiola habuit hec e quato maiora fuit tanto spicula longius emittit qui uix arcte mechanica in petit et ab exoratis hoibus mansuram q cuis ante colligerent dirigatur penetrat quamq; praissit Onagri aut dirigit lapides ꝫ p nerunt crassitate et magnitudine saxoꝝ ponderis iaculat. Nam quo amplioꝝ fuit tanto maiora saxa fulminis more conterit hys dirobus gnerib; tormentoꝝ spes uehementioꝝ habent. Scorpiones dicebat os q nisi manubalistas uocat Sed sic accipiat q pius stabulibq; in spiralis inferant mortem fustibalos arcubalista et funda distribe sup flumen puto q pns usus agnoscat Saxis in grauioribus ponagnum destinatis non solum equi elidunt et hoies sed machinamenta frangunt // Aduersum arpites prosunt culnore laqei lupi colupne grauiores. c. xxb.

Aduersum arcetes et ul'falces st plura remedia. aliquanti centones et culatas fumibus calcant et illis opponut locas q tedit arcies ut impetus machine materie mollitie fractus no destruat murum. alii lacos captos arcetes p multitudinem hoium de muro obliquum trahunt et cum ipis testudinibus cutis plicis in modum forfias dentatum fumibus illigant ferrum q lupum uocant apprehensum q arcetem aut quecunt aut ita suspendut ut impetum no heat feriendi Interdum base colupneq; maxime ore ubrata impetu rapiunt omnis arcetesq; confringunt Qui si tanta uis fuit ut muros arcibus proterat et q sepe admittat cadat salutis una spes superest ut destructis domibus alius intrinsecus muros addat hostesq; intra binos pietes supenetrare tentauerit primantur // De cuniculis p quos aut murus dpit aut ciuitas penetratur. c. xxbj.

Hius genus oppugnatois e subterraneum atq; secretum quod cuniculum uocant alexandrinq; cauernas sub terra fodiunt iq; conduntur Adhibita q multitudine ad spem metallorum inquibus rame argentiq; uenas bellor rimatur industria magno labore terra defoditur cuiusq; specu in exitum ciuitatis inferna q nisa Quo fraus duplicab; opatur insidijs aut cum penetrat urbem et nocte nonsentientib; oppidanis egrediunt p cuniculu refractisq;

portis suos agm̃ inducunt hostesq; impios domibus primũt ignio rantes aut recte cum adituꝝ fundamenta prouenerit suffodiũt eoꝝ maximam ptem apportis suffoꝛibus lignis ruinamq; muri tum ultuacio ope suspendunt sarmenta insup iungunt aliaq; fomenta flamaꝝ. Tunc ꝓparatis bellatoribus inopa ignis immictũt combustisq; cohipnis ligneis atq; tabulatis muro subito corruente irruptionis additus refuatur. /// Quid facere debeant opidani si hostes irrumpere ciuitatem. c. xxbij.

Tnumerabilibus dedarat exemplis sepe cesos aditeuto nem hostes q̃ potiũt ciuitatem Q; sine dubio euenit si opidani muros acturres remouerit sil altioꝛa occupauerit loca tunc cum de fenestris arcetis eis etas ac sexus irrumpentes obruit saxis aliisq; generibus teloꝝ Q; nec sustinere obsidentes portas ciuitatis apire consueuerũt ut desinat resistere fugienti potate concessa Hemitas cum quidam uiatus est despato innocuu bnum oppidanis ausilium est huic p diem huic p noctem hostis intrauerit ut muros turresq; tenebrat ac loca superiora conscendant hostesq; puncos et plateas undiq; obtineat dimicates. /// Quic sit adhibenda cautela ne hostes fixum occupent murum. c. xxbiij.

Frequent dolum excogitat obsidentes ac simulata despatõe longe fiant Sed postmodum muroꝝ uigilijs derelictis reqe uerit incauta securitas tenebraꝝ ac noctis occasioꝛ captata cum scalis clandestino ueniunt muiosq; conscendũt ꝓpterq; maioꝛ adhibenda custodia cum hostis abstulerit de ipsis muris ac turribus uigiz iola collocanda magnis ibus mobilibus a frigore estus fendat asole Illud q; usus monuit ut acriores ac sagaciores canes turrib mutuat q; aduentũ hostium odore presentant latratuq; testentur Anseres q; non minore solertia nocturnos superuenientes clamoꝛib indicat Nam gressi capitolinã arcẽ galli romanũ nom euicerũt nocturno clamoꝛe anborum exoratus manlius restituisset. mira diligẽtia siue fortuna uiros q; uniuersum orbem erant missuri sub iugum Auis una seruauit. /// Quando oppidanis inferantur insidie. c. xxbiij.

Non solum in obsidionib fundibulis seu gñe belloꝝ sed omia diat hostiuꝝ consuetudinem explorare diligent acnosse Opportunitas cum insidiaꝝ alr non poterit inueniri nisi suas quibus ozis adueisarius alaboꝛibus intentos discedat qb credat incauctioꝛ Interdum domi medio die interdum aduespam sepe nocte aut corpe q; sumit cibus cum utilesq; pns milites adreqem adairandus coꝛpora dispgunt. Q; incautate cum cepit fieri obsidentes a stute se aplo subtrahunt et aduersarioꝝ negligentiam sibi contrariam tribuit q; ipa impunitate cum occurerit repente amotis machinis sil apportis scalis occupant ciuitatem Et ideo in muris saxa ceteraq; tormenta ponunt inpromptu uti cogti insidijs adairrentes admanum habeant q; s capt hostium euolu at atq; iaculentur. /// Quid faciant obsidentes ne aboppidanis patiantur insidias. c. xxx.

Cum negligentia incautis pacibus insidijs subiacet obsidentes Nam sin alio sui sopno fiducit occupati sui hodio aut amicitate dispsit oppidani repente prorumpunt negligentes primũt arietes machinas ipsasq; aggeres ignibus concremant aliaq; in promptu suam fabricata opa subiciunt. ꝓpterq; obsidentes ultra iactum teli fossam faciunt eamq; non solum uallis et fidibus sed etiam turricilis instruũt ut eorum pentib exacuitate possit obsistere q; oppidanam uocat et sepe cum obsidio describitur in istoꝛijs loricula urbem cingendata. /// Quo genere tormentoꝝ ciuitas defendat. c. xxxj.

Sed exalto destinata missibilia siue plumbate sil lancee uerute sil spicula subitis uehemtius cadit sagitte q; arcubus misse et saxa manib fundis siue fustibulis directa quanto de excelsiore loco exeunt tanto longius penetrant balliste nõ et onag si aptis diligentissime tempent innumerosa padunt aq; nec muros ulla nec munimina possit defendere bellato-

res Jam moze fulminis qcqđ parsſint aut dissolucre aut irum pere consueuerunt. // Quemadmodum mšuza colligantur ad scalas jl' machinas frangendas. c. xxxij.

Adcapiendos muros scale ul' machine pluzimum ualent si ea magnitudine exsuperet cuitates Mensure aut colligantur duplici m̃o aut cum linu tenue & expeditu uno capite nectitur sagitta q̃ cum admuri fastigia directa puenit exm̃sura lini muroz altitudo ꝓpenditur aut certe cum solo aliquis umbram turium muroz q̃s iaculatur interra Tunc ig̃ grantib⁹ aduersazus umbre illius spatium mšuratur Item q̃ decem pedes cumbza ipi⁹ limb mensurat Quo ꝯecto nemo dubitat exumbra x pedes uenire altitudinem cuitatis cum sint quata altitudo q̃ tum altitudo cuitat in longum Que ad oppugnandas ul' defendendas urbes auctores bellicaz artium prodezut ul' q recentioz necessitatum usus inuenit ꝓpũ aut arbitrio utilitate Digessi. Illud q̃ rdum utrũq; comones ut solertissime cauetur ne q̃ inopia merget aut ab⁹ qbus malis nulla re liberari. Jdq; itra muros tanto plura cogenda sũt quanto sũt dausure tps in obsidentium cõsistere. //

Precepta belli nauals. c. xxxiij.

PRecepto maiestatis tue impato inuicte cresteris ꝑly robus nauals belli rcidiua ut oppinoz e portio dan⁹ arubus io pauoza dicenda sũt q̃ iam dudum pacato mari ci barbaris natioibus agresteſ ctam. Romanus aut tpls pro dezoz e utilitate magnitudis sue non ꝓ necessitatem sb̃stinet semp hunt ꝓparata Hemo cum bello lacesse aut facere audet iuria ci reg⁹ ul' ꝓlo q̃z expditum et promptum adresistendum consignadumq; udicandi q̃ cognat. apud misenum g̃ et rauennam singule legiones natoes cum classibus stabãt ne longius aturcla urbis ascenderet et cui io postulasset sin moza sine cunctu ad os mundi ptes nauigio p uenirent Jam misenatium classis galliaz yspaniaz mauritaniam. affricam. egiptum sardiniam atq; sicilia hebat in possessio classis aut rauenatiu. Epyzum. macedoniam achaia. ꝓpontidem. ponticum. orientem. etiam. Cipzum. petere directa nauigatione consueuerat. Quia in rebus bellicis celeritas amplius solet prodesse q̃ uirtus // Homina udiaz q̃ ꝑerant classibus. c. xxxiij.

Libuznis aut q̃ in hispania stabant ꝓtus classis misenatium ꝑerat. ea uo ionio in mari locate fuerat ad ꝓfectum classis rauenatium ptinebat sb̃ quibus erant dnj tbuni p cohortes singlas constituti single aut libuzne singlos nabarcos. i. q̃ nauculares hebant q exceptis ceteris nautaz offijs gub̃natoribus atq; remigibus et militibus exercendis cotidianam curam & ingem exhibebant industriam. // Und appellantur libuzne. c. xxxb.

Diuise aut prouincie qbusdam tpribus mari pluzimu potuerunt et io diuisa gna nauium fuerunt Sz augusto dimicante actiaco ꝓlio cũ libuznoz auxilijs papie uictus fuisz Antoni⁹ exim eto tanti certaminis patuit q̃ libuznoz nauis ceteris actior e Ergo similitudiem et noie usupto ad eaz̃dem instar classem romanj ꝓnapes texuerunt Libuzna namq; naues bellice fabricantur & appellantur libuzne. // Qua diligentia fabricentur libuzne. c. xxxbj.

Sed cum in domibus struendis arene ul' lapidum aluas requiratur tanto magis in fabricandis nauibus diligenter cauenda sũt qa nauis periculum e nauem uitiosam cc q̃ domin Expsso q̃ et primi domestica silicestris lazire et abiecte papie libuzna contexiture utilius ceas clauibus q̃ ferreis configenda Qualibz cum grauioz aliquato uidetur expensa. tm q̃ amplius diuat huius probatur affere. Jam ferreos clauos tpz & huore celeriter rubigo consumit Arei aut & influctibus ꝓpriam substantiaz ꝓstant. // Qua obseruatione sit cedenda materies. c. xxxbij.

Conseruande papie ut aquam dama luna usq; aduigexi am sedam arbores ꝑdant exqb⁹ libuzne texende sũt. Hys cum tm. 8. diebus cesa terries imunis fuatur acazie. reliqs aut diebus ꝑsa et eodem ano interna uermiu labe excesa pulue-

rem uertitur. Q ars ipa et otium architectoꝝ cotidianus usus e
domꝰ et contemplatioe ipiis religiois agnoscam q̃ pro cetem-
tate hys tm̃ diebus placuit celebrari. // Quo mense cedende
sint trabes. c. xxxbuj.

Q Editur aut trabes unis post solstitium exauum. i. post
quinq̃sem milium et augustus et p auctumale. et eqnoctiu. i. usq;
ad kalendas ianuarij. Hys namq; mensibus arescente humore
simoza et io foztioza sunt ligna. Illud et cauendum ne cotinuo
ut dicte sunt trabes secentur. ul stratim ut secte fuerint mic-
tantur in aquam. Siqdem et adhuc solid arbores et diuise p tabu
las duplices admaiozem firmitatem mezerent inditas. Hamq
uirides cõpinguntur eq̃ nauium hiatum exundauerit gthuntur
in rimas fauent latiores. Quo nichil periculosius e nauigantib
q̃bus hiare tabulata. // De modo libuznaz. c. xxxbuij.

Q Vod ad magnitudinem pinet ptime libuznæ remoz ha-
bent singlos ordies paulo maiores binos scenæ mistæ thos
ul quaternos itidem quos sortiuntur remigum gradus. n hoc aut
enorme uideatur cũ maioꝝ pho longe maioza referunt cedri
fisse nauigia ut senoz et ul ultra ordinum fiunt in scafe mai o
ribus libuznis explozatozie satiantur q̃ minores ppe remiges
singlis pubus hebant aq̃ britanj pictas uocat. Phas et supiecta
sint et cõmeatus adisatioz nauiũ alñ itrpi adsolet et spiculan-
di studio aduentus eaz ul consilium dphendi. Ne in explozatõie
naues candore prodantur colore ueneto q maxime e fluctibus
similis uela tinguntur et funes. Cera et q̃ ungere solet naues ifiat
nauteq; ul militis uenetem uestem induit ut no solum p noctez
sz etiam p diem fraudis lateant explozatozes. //

Nomina uentoꝝ et numerus. c. xl.

Q Vicumq; exortum armatis classibus uerit trebinu sig̃ dz
an̄ p nosscere. Procellis nauiq; et fluctib̃ hibrne. quibus q̃ui hy
stum sepe pirent. Inq; ptes nalis phyphe tota e adhibenda solez
tia q̃ uentoꝝ tempestatiuiq; celesti rõne nã colligit et p acbitrate

pelagi sicut prouidos cautela tutat. ita negligentes extinguit
maiã. Igit uentoꝝ nim̃ atq; uocabula ars nauigandi p̃mum
dz inspicere. Veteres aut nix̃ potiorem cardinum tm q̃tuoz uentos
p̃incipales asinglis uentis pubus celi flare credebant. Sz exprimto
posteroz etas xij compendit hoz uocabula adsubmouendam
dubitatoem no solum gca sz et latina protulimus exordium ex
q̃uctus ozit. A. ꝺi. A. iozec. i. subsolanus huic adextra adiung.
hecbias huic ꝯozonus. asinistra eurus huic multimus Meridi-
anum aut cardinem possidet nothus. i. auster huic adextra iun-
git. hacoyhonoloio. i. chorus Occidentalem nõ cardinem tenet
tepiporie. i. subseptimus huic adextra iungit. Affric⁹
asinistra iatur huic fauonius Septentrionalem nõ cardinez
sortitus est. Anyp/nac. huic septentrio. c adrect adextra Thraciac.
huic aquilo. asinistra. Bopetzio. i. aquilo hij sepe singuli in ẽdu
duo magis aut tempestatibus et tres flare consueuerunt hoz
impetu maria q̃ sua sponte tranqlla sunt. piter et qeta mediis
exestuantibus huiusmodi hoz flatu pro nã tpzum ul loꝝ expro
rellis serenitas redditur et ruisum q̃ procellas serenas mutãt.
Nam sedo spiramine actatos classis incitat portus aduersa stare
ul regredi aũ distinet sistinere compellit. Et io difficile nauf-
ragum pruit q̃uentoꝝ uocem diligent inspexit. // Quibus
mensibus tutus nauigetur. c. xlj.

S Equitur m̃sium dieq; tractatus nec cim integro ano uis
atq; arbitras maris patitur nauigantes. sz quidam m̃ses
actissimi q̃dam dubij reliq classib̃ intractabiles. sz longe natiue pla
nete. Darseo. i. post ortum placidu adie b̃ kal. Iunias usq; in exortu
ortum. i. andicin. xiij. kal' octobris securia nauigatio creditur. q̃
estatis binitio uentoꝝ acerbita mitigat. Post hec tps usq; in tbiu
dus nouembris. in ea nauigatio e credisertum. ppter. Procte. a. q̃ po
idus septembris ozit. exortus uespertinus sidus et otauo kal' as
octobris eqnoctialis acerba tempestas. arcturo nonas octobris
pluuialis. vi. idus eusdem taurus nouembris. aut m̃s crebis

tempestatibus nauigia conturbat uigiliaq; ycmaq; occasus. Exdie
q; tertium ydum nouembris usq; diem sextum ydum maiarum ma
ris cluduntur. Nam lux minima noxq; prolixa nubium densitas aeris
obscuritas uentoq; imbri ul nubibus geminata sauma no solum
classes apelago sz etiam comeantes aterrestri itinere detinebat post
natale no ut ita dicam nauigationis q; solepne examine publico
qz spectando militaq; uebium celebzatio plurimoq; fidem ipius qz te
poris roe usz in ydus maias periculose mazia temptant nonq; ne
gotioq; cessent industria sz qz maioz adhibenda e qn exercitatis na
uigat cum libuznis qz cum priuataq; mitium festinat audatia.//

Quemadmodum tempestatum obseruanda sint signa. c xlij.

Pretera alioq; ortus occasusq; sidezum tempestates uehemc
tissimas comouet. Iuqs sz certi dies auctoq; atestatoq; signoz tu
mq; duezsis cubus aliquanta mutat et q; confitendu est celestes ca
usas hua coditio adplenum nosse proybetur. Sic nautice obseruat
tonis cuzam efficiam diuidunt. Aut cum certa diem statutum an
ante diem ul pcta tempestates fieri comptum est. Vnd precedentes
prochimaçon nascentes die solepni chimaçon subsequentes mathachim
atun greco uocabulo nuncupant sz omia enumze nominum aut i
ceptum iudetur aut longum cu auctoes plurimi no solum missu sz a
diez roem diligent experierint. Transitus q; sidezum q; planetas
uocant cum pcepto cursu diem arbitrio creat oziq; fulsepiunt
signa aut desunt frequenter adsolent serena tuzbare. Inde humoziq
aut dies tempestatibus plenu nauigantibus q; maxie metuen
dus non solum pticulare ro sz et uulgi usus intelligit.//

De pronosticis. c xlij.

Multis q; signis et tranquillo procellae et de tempestatibus tranq
illa producta quelibet inspecto lunae orbis obedit subiciendis.
coloz uentos cesulcuus indicat plurimas exutroq; comisse nubes cu
rrentes procellas letus actuandus serenitatem nauigijs promittit
q; constat manifestu. Oriente si qito ozu n obtusis cornibus mu
tila n infuso fiunt humore fulgentia sol q; exoriens ul diem cedens i

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE FIRENZE Mss

Cc. 73 con antica numerazione cancellata, più due guardie in principio, di cui la seconda è bianca.

Dicembre 1916